

Technická univerzita v Liberci
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra: filozofie
Studijní program: 2. stupeň
Kombinace: Tělesná výchova – občanská výchova

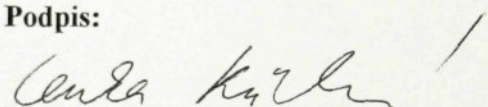
Zámek Děčín
The castle of Děčín
Schloss Tetschen

Diplomová práce: 01-FP-KFL-046

Autor:

Lenka Kühnlová

Podpis:

Adresa:

Riegrova 1344/16

405 01, Děčín II

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Nuska Bohumil, CSc.

Konzultant: Martin Poupa

Počet

stran	slov	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
45	10 642	12	0	34	11

V Liberci dne: 26. 4. 2002

TU v Liberci, FAKULTA PEDAGOGICKÁ

461 17 LIBEREC 1, Hálkova 6   Tel.: 048/535 2515   Fax: 048/535 2332

Katedra: .....filosofie.....

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(pro magisterský studijní program)

pro (diplomant) .....Lenka Kühnlová.....

adresa: .....Riegrova 1344/16, 405 01 Děčín II.....

obor (kombinace): .....Tělesná výchova – občanská nauka.....

Název DP: .....Děčínský zámek.....

Název DP v angličtině: .....Castle of Děčín.....

Vedoucí práce: .....Doc. PhDr. Bohumil Nuska, Csc.....

Konzultant: .....

Termín odevzdání: .....květen 2002.....

Pozn. Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne .....30.10.2001.....

V. Havelka

.....
moděkan

B. Nuska

.....
vedoucí katedry

Převzal (diplomant): .....Lenka Kühnlová.....

Datum: .....duben 2001.....

Podpis: .....*Ku*.....

Cíl:

Diplomantka zpracuje tematiku vztahující se k dějinám, k vývoji stavby a umělecko-historickému popisu zámku v Děčíně. Svou práci diplomantka zaměří především na historické osudy objektu, jeho počátky a následný stavební vývoj až do současnosti. Zvláštní pozornost bude věnována umělecko-historickému hledisku z aspektu architektonického vývoje a dalších umělecko-historických kvalit objektu, rovněž tak vybavení interiérů, až po současný stav. Počítá se s maximálním využitím stávající literatury, ale též pramenů archívni povahy (plány, mapy atd.).

Podmínkou zdárné práce je rovněž potřebný ilustrační materiál, snímky objektu, reprodukce půdorysů, plánků, řezů a dalších materiálů, náležitě prezentovaných a vybavených příslušným aparátem.

Kromě umělecko-historických otázek pojedná diplomová práce rovněž o celkovém historickém rámci jednotlivých vývojových etap děčínského zámku v širších souvislostech a rovněž tak bude věnována pozornost vlastníkům objektu od počátků po současnost; důležitá bude i partie, týkající se situace po roce 1945 a jaký je stav dnešní. Diplomová práce se bude týkat pouze děčínského zámku, takže souvislosti s městem Děčín, případně i s historickým vývojem širšího regionu, budou relevantní pouze pokud se týkají vlastního zámeckého objektu.

Nezbytný je rovněž důraz na co nejuplněnší seznam použité literatury a pramenů, jakož i knižních a dalších titulů, jež se projednávají látky týkají, přičemž seznam má odpovídat požadovaným uzancím a normám. Totéž se týká potřebného poznámkového aparátu.

Diplomová práce má prokázat schopnost diplomatky samostatně pracovat s literaturou a prameny, kriticky je hodnotit a vypracovat syntetickou studii, obsahující navíc i vlastní postřehy a svědčící o samostatném přístupu k problematice.

Předpokladem úspěšné práce je samozřejmě též náležitá kultura stylizace a gramatická správnost vyjadřování, celková úprava práce a její adjustace, včetně vazby.

Literatura:

Umělecké památky Čech, 1, 1977

Sedláček A., Hrady, zámky a tvrze království Českého, XIV, 1936

Smetana J., K počátkům města Děčína, Z minulosti Děčínska a Českolipska, IV, 1985

Prohlášení o původnosti práce:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla veškerou použitou literaturu.

V Liberci dne: 24. 4. 2002

Lenka Kühnlová

Prohlášení k využívání výsledků DP:

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 o právu autorském zejména § 60 (školní dílo).

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) má právo na uzavření licenční smlouvy o užití mé diplomové práce a prohlašuji, že **souhlasím** s případným užitím mé diplomové práce (prodej, zapůjčení, kopírování, apod.).

Jsem si vědoma toho, že: užití své diplomové práce či poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem TUL, která má právo ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, vynaložených univerzitou na vytvoření díla (až do jejich skutečné výše). Diplomová práce je majetkem školy, s diplomovou prací nelze bez svolení školy disponovat.

Beru na vědomí, že po pěti letech si mohu diplomovou práci vyžádat v Univerzitní knihovně Technické univerzity v Liberci, kde bude uložena.

Autor:

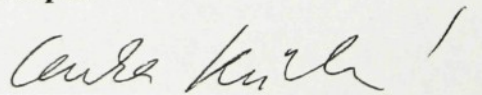
Lenka Kühnlová

Adresa:

Riegrova 1344/16

405 01, Děčín II

Podpis:

Datum: 24. 4. 2002

Poděkování:

Děkuji všem, kteří mi pomohli s mojí diplomovou prací. Dík náleží vedoucímu mé diplomové práce Doc. PhDr. Bohumilu Nuskovi, CSc., Martinu Poupovi, správci zámku Děčín a v neposlední řadě Filipu Janušovi za pomoc při grafické úpravě diplomové práce.

Resumé

Práce podává informace o dějinách, vývoji a uměleckohistorickém popisu zámku v Děčíně. Důraz byl kladen na architektonický vývoj, majitele, budoucí vývoj stavby a další zajímavosti. Zámek nelze chápat jako samostatný objekt, je třeba přihlídnout i k přilehlým pozemkům a stavbám. Zámek skýtá mnoho možností pro budoucí využití, jak pro laickou, tak odbornou veřejnost.

Summary

The work gives information about history, development and artistic description of the Děčín Castle. The emphasis is put on the architectural development, owners of the castle, further development of the building and other interesting features. The castle can not be mentioned only as a separate building but it is also important to concentrate on the surrounding buildings and estates. The castle gives many chances for further use, laic just as well as professional.

Zusammenfassung

Diese Arbeit informiert über die Geschichte, Entwicklung und kunsthistorische Beschreibung des Schlosses in Tetschen. In Mittelpunkt der Arbeit steht die architektonische Entwicklung, die Besitzer des Schlosses, die zukünftige Entwicklung des Gebäudes und weitere Besonderheiten. Das Schloss kann nicht als selbstständiges Objekt behandelt werden, man soll auch die anliegende Grundstücke und Gebäude in Betracht ziehen. Das Schloss bietet viele weitere nützliche Möglichkeiten nicht nur für die Laien sonder auch für die Professionale.

OBSAH

1. ÚVOD	4
2. VZNIK A DĚJINY OBJEKTU Z HISTORICKÉHO HLEDISKA	5
3. STAVEBNÍ VÝVOJ A POPIS OBJEKTU Z UMĚLECKO- HISTORICKÉHO HLEDISKA	9
3.1. DLOUHÁ JÍZDA	12
3.2. VÝCHODNÍ KŘÍDLO ZÁMKU	15
3.3. SEVERNÍ KŘÍDLO ZÁMKU	17
3.3.1. <i>Zrcadlový sál</i>	17
3.3.2. <i>Tzv. pokojik komtesky Ernestiny</i>	18
3.3.3. <i>Sluneční hodiny</i>	19
3.3.4. <i>Kaple sv. Jiří</i>	19
3.4. RŮŽOVÁ ZAHRADA.....	20
3.5. ZÁMECKÁ JÍZDÁRNA.....	22
3.6. ZÁMECKÉ SKLEPY.....	27
4. VLASTNÍCI ZÁMKU	28
4.1. THUNOVÉ.....	30
4.1.1. <i>Kryštof Šimon Thun</i>	30
4.1.2. <i>Maxmilián Thun</i>	30
4.1.3. <i>Působení vojsk</i>	31
4.1.4. <i>Václav Josef Thun</i>	31
4.1.5. <i>František Antonín Thun</i>	31
4.1.6. <i>Lev Thun</i>	32
4.1.7. <i>František Thun</i>	34
5. ZÁMEK PO ROCE 1932	35

6. ZÁMEK PO ROCE 1990	36
6.1. ROK 1990 - 1993	36
6.2. ROK 1994	36
6.3. ROK 1995	37
6.4. ROK 1996 – 2002	37
6.4.1. <i>Nástěnné malby</i>	38
7. BUDOUCNOST ZÁMKU	40
8. ZÁVĚR	42
9. PRAMENY A LITERATURA	43
10. SEZNAM OBRÁZKŮ V TEXTU	45

ZÁMEK DĚČÍN

1. Úvod

K městu Děčín i zámku, který jsem si zvolila jako téma diplomové práce, mám osobní vztah. V městě Děčíně jsem se narodila a žila více jak osmnáct let. Děčín leží v nádherné oblasti Labského údolí. Když si odmyslíme průmyslové zóny na okraji města, je okolí převážně zelené. Děčínsko leží v Českém středohoří, které na západě přechází v Krušné hory a od východu sem zasahují hory Lužické. Děčínsko je turistickým centrem hojně navštěvovaným zahraničními turisty, především ze sousedního Německa. Nejnavštěvovanějšími místy jsou Pravčická brána ve Hřensku, soutěska říčky Kamenice, Tisá, kde se nachází pískovcové skalní město a Jetřichovice. Všechny tyto oblasti jsou součástí Národního parku České Švýcarsko nebo Chráněné krajinné oblasti. Historie Děčína je dlouhá. V údolí Labe archeologové nalézají nejstarší stopy pobytu člověka. Na jeho levém břehu, kde dnes stojí průmyslová zóna, jsou doklady o osídlení již od doby bronzové (kolem r. 1000 př. Kr.) Naši slovanští předkové se tu usazovali od 7. - 8. stol. po Kr. Důvodem, který měli Děčané k osídlení byla Labská vodní cesta, po níž byla do Čech přivážena sůl. Je doložena existence solního cla. Ve 13. stol. začala středověká kolonizace, v jejímž průběhu bylo slovanské osídlení překrýváno přílivem nových osadníků z Německa. Někdy okolo poloviny 13. stol bylo staré hradiště v Děčíně přestavěno na gotický hrad.

Děčín se stal také významným dopravním uzlem. Na rozvinutou vodní dopravu navázala také doprava železniční. V roce 1838 se v Děčíně objevil první parník ze Saska. V roce 1851 byla otevřena trať Praha - Drážďany.

Zámek je hlavní dominantou města Děčína. Vypíná se na pískovcové skále na soutoku řek Labe a Ploučnice. Zámek byl v minulosti střediskem kulturního i společenského života. Pobývaly tu přední osobnosti českého národního obrození i řada vynikajících odborníků z různých oborů. Po odsunu vojenské posádky zůstal zámek zcela zdevastován. Věřím, že i přes nemalé finanční prostředky vynaložené na rekonstrukci se zámek jednou stane opět kulturním centrem.

2. Vznik a dějiny objektu z historického hlediska

Děčínský hrad byl jedním z důležitých opěrných bodů přemyslovských panovníků na severu Čech. Ve 14. Století se stal střediskem správy děčínského panství a sídlem jeho majitelů. Pro svoji strategickou polohu nad labskou i suchozemskou komunikací si objekt podržel až do 18. století význam zemské hraniční pevnosti. Od posledních majitelů, Thunů, koupil zámek r. 1932 československý stát.

Ve válečných dobách byl obsazován cizími vojsky, vpadajícími do země. Naposledy se tak stalo v r. 1968.

Zámek prošel dlouhým vývojem, na jehož počátku bylo v době rodícího se českého státu slovanské hradiště. Nejstarší písemné zmínky (993, 1086) předpokládají existenci hradiště jako centra jedné ze správních oblastí Čech. Od konce 12. století jsou známa jména kastelánů přemyslovské správy, sedících na děčínském hradě.

O jeho původní podobě a době založení nejsou žádné doklady, dovozuje se však, že staré dřevěné sídlo bylo přestavěno na kamenný hrad po polovině 13. století. O jeho významu svědčí okolnost, že se r. 1283 jmenuje na prvním místě mezi severočeskými královskými hrady vedle Ústí, Mostu, Ronova a Bezdězu, které si markrabí Ota Braniborský ponechal jako záruku výplaty výkupného za propuštění Václava II. ze zajetí. Zástavu téhož roku zrušil Rudolf Habsburský a vrátil majetky českému králi. Hrad nepochybně prodělal změny, související s rozvojem pevnostní i obléhací techniky. Známa je až jeho pozdní základní dispozice ze 14. Století.

Základní podobu hradu ve 14. století představoval na západní straně situovaný horní zadní hrad, oddělený zadním příkopem od dolního předního hradu. Vzhledem k výškovým rozdílům skalního podloží byl půdorys hradu členitý. Původním jádrem bylo věžovité stavení na jihozápadě. Ke středověkým pozůstatkům patří některé sklepy, fragmenty gotické hradební a parkánové zdi i zdiva, jak doložil stavebně historický průzkum, provedený r. 1983 Státním ústavem pro rekonstrukci památkových měst a objektů.

obr. č. 1

K přestavbě došlo za majitelů rytířů z Būnau, pocházejících ze Saska, kteří hrad postupně přeměnili v renesanční sídlo. Projevem nákladnějšího způsobu života šlechty, napodobující zejména v severních Čechách saské vzory, byly přestavby jejích sídel a budování nových. Změněné hospodářské podmínky umožnily Būnauským, kteří patřili ke středně movité šlechtě, relativně rozsáhlou stavební činnost, z níž kromě přestavby děčínského objektu, kde nechyběly oblíbené nástěnné malby, vzešla i nová, drobnější venkovská sídla (např. v Libouchci a Bynově). Uplatnil se zde sloh tzv. saské, resp. severské renesance, který pronikal od sedmdesátých let 16. století stále výrazněji do Čech a stal se specifickým pro severní Čechy. Usuzuje se, že díla, realizovaná Būnauškými, vytvořili mistři a umělci, jimž saské prostředí dovoľovalo volnou migraci.

O přeměně děčínského sídla vypovídají písemné i hmotné prameny (např. letopočet 1573 nad portálkem v západním křídle). Dozvídáme se z nich o existenci středověké hradní kaple, lékárny, zbrojnice, lázně i hospodářských zařízení jako byla kovárna, pekárna, porážka dobytka a starý pivovar, který se nacházel na severozápadní straně zámecké skály. Zatímco horní hrad zůstal v zásadě středověký s renesančními úpravami, většina objektů v dolní části areálu vznikla nově. Hlavní zámecká budova, orientovaná gotickým stupňovitým štítem na západ, podržela svoji podobu do poslední čtvrtiny 18. století. Renesančními úpravami nebyl dotčen pevnostní charakter sídla.

Rokem 1628, kdy prodal Rudolf z Būnau děčínský majetek císařskému plukovníkovi Kryštofu Šimonovi Thunovi, nastala doba více než třístaletého působení Thūnů na Děčíně, během níž byla provedena dvojí velká přestavba zámku.

Maxmilián Thun, císařský vyslanec a diplomat uskutečnil raně barokní přestavbu zámku v posledním třicetiletí 17. století. Sídlo bylo přebudováno a přistavěno na reprezentační areál se zahradami a parkem, odpovídající vlivnému postavení Thunů u dvora. Na stavbě se pravděpodobně podíleli i ti umělci a mistři, kteří současně pracovali v Solnohradě pro Maxmiliánova bratra biskupa Jana Arnošta, a později i na pražském paláci Thunů. Na sochařské výzdobě thunských objektů je doložena účast Jana Jiřího Bendla. Stavělo se nejen na zámku, ale i v předzámčí a ve městě (Dlouhá jízda, Růžová zahrada, kostel sv. Kříže, Loreta, špitál aj.). Nejnáročnější prací bylo tesání skály pro zarovnění terénu, pro nové místnosti a pro Dlouhou jízdu, která impozantně řeší přístup do objektu. Práci vykonávali lamači a horníci z Cínovce a Krupky.

Hlavními akcemi přestavby bylo přebudování jihovýchodní části na dvoupodlažní konírny s terasou, nazývanou také altán, a výstavba východního vstupního křídla. Stavební ruch a nová honosná díla vzbudila velký obdiv Bohuslava Balbína při návštěvě Děčína v r. 1680 nebo 1681, jak o tom svědčí jeho nadšený popis zámku. Ten získal přestavbou podobu několika architektonicky i výškově nejednotných budov, neboť na jižní a západní straně zůstaly zachovány renesanční paláce. Zámek měl stále statut pevnosti, který veškeré stavební úpravy musely respektovat. Proto byla na severní straně zřízena dělová bašta.

Ve druhém a čtvrtém desetiletí 18. století se prováděly drobnější stavební práce, např. přestavba některých starých pokojů. Snad k nim posloužily plány Kiliána Ignáce Dientzenhofera, protože r. 1752 bylo vyplaceno mistrovým dědicům 24 zlatých 45 krejcarů za plány k zadnímu děčínskému zámku, které „dodal před několika lety“. Dientzenhofer pracoval ve službách Josefa Thuna od dvacátých let, kdy navrhl zámeckou sýpku, jejíž stavba r. 1723 byla jedním z posledních děl „barokizace“ zámeckého areálu. Na počátku třicátých let zhotovil zřejmě plány k novému kostelu v Rozbělesích.

Za pruského vpádu do Čech r. 1778 byl zámek obsazen nepřítelem. Zámek neodpovídal soudobým vojenským požadavkům. Když r. 1779 navštívil Děčín budoucí panovník Josef II., rozhodl o vybudování Terezína a děčínskému zámku zrušil statut pevnosti. Thun získal možnost modernizovat sídlo podle svých soukromých potřeb bez ohledu na vojenské požadavky a v letech 1786 – 1796 provedl jeho druhou a poslední velkou přestavbu, která změnila celou dispozici a dala zámku dnešní, raně klasicistní podobu. Po Thunově smrti pokračovala poručenská správa v dokončování stavby do r. 1803.

Byla stržena větší část jižního paláce a příčná nádvorní křídla, překlenují zadní příkop a vybudovány v něm vinné sklepy, přebudován jihovýchodní stájový trakt se zařízením nových sálů (divadlo, knihovna), srovnána nestejná úroveň budov, spojeny dolní a horní části zámku a sjednoceny architektonickými prvky i povrchem fasád.

Tuto rozhodující přestavbu provedl děčínský stavitel Jan Václav Kosch, představitel dozrívající dientzenhoferovské tradice, který byl autorem řady severočeských kostelů. Spolupracovali s ním stavitel Fr. Dörre a polír M. Kühnert, kteří řídili práci třinácti až třiceti zedníků a přidavačů. Přes velký klasicistní zásah byla respektována řada starších interiérů, v nichž lze dodnes spatřit renesanční a barokní klenby.

Stavební úpravy zámku, uskutečněné v 19. stol., byly již drobnějšího rázu. Ve dvacátých letech byly provedeny změny výzdoby některých místností, na nichž se účastnil drážďanský dvorní architekt Johan Christian Schuricht. V osmdesátých a devadesátých letech byly prací hraběcího stavitele ing. Josefa Čejky a stavitele Josefa Doubka realizovány menší úpravy v dispozici (příčky). Větším zásahem byla úprava jihovýchodního traktu. Vložením mezistropu do divadelního sálu a zvýšením jeho oken byl získán nový sál pro knihovnu. Nad ním byla provedena podle plánu Ant. Gablera nová, ocelová konstrukce stropu, která je dnes technickou památkou.

Dědicům zemřelého Jaroslava Thuna byla vyměřena vysoká dědická daň. Proto nabídl František Thun zámek československému státu.

Po prodeji v r. 1932 byl objekt za respektování požadavků Památkového úřadu adaptován na kasárna. Thunové odešli do zámku v Jílovém, kam byla přemístěna i část mobiliáře. Více než dvacet let pobytu různých armád způsobilo objektu velké škody.

3. Stavební vývoj a popis objektu z umělecko-historického hlediska

Zámecké budovy jsou seskupeny kolem vnitřního nádvoří do šestikřídlého komplexu, který je ve dvorních průčelích dvoupodlažní. Na severozápadní straně hlásá latinský nápis u slunečních hodin z r. 1793: Mně slunce, vám stín vládne (Me sol, vos umbra regit). V průčelích, která zdobily popínavé rostliny, jsou zasazeny klasicistní portálky, z nichž dva nesou znakovou výzdobu. Z někdejší parkové úpravy nádvoří zbyly dva stromy. Stávala zde kašna, která byla přenesena do Jílového.

Větší částí průčelí probíhá v přízemí i patře oběžná nádvorní chodba, která bývala vyzdobena sbírkami obrazů, grafiky a trofejí. V přízemí východního křídla byla arkádová. Terasa nad Labem, tzv. dělová zahrádka, vznikla romantickou úpravou starého hradebního opevnění. Od r. 1824 odtud ohlašovala dělová rána poledne. Zařízení bylo instalováno matematikem a fyzikem prof. F. I. Hallaschkou. V r. 1901 bylo pod dělovou zahrádkou zřízeno šnekové schodiště (v současnosti vchod zazděný, uvažuje se o jeho znovu otevření a využití jako únikového východu při požáru).

obr. č. 2

Vzhledem k členitosti skalního podloží jsou podsklepena jen některá křídla nebo jejich části a to v úrovni I. a II. Suterénu. Značná část sklepů se nalézá pod vnitřním nádvořím, v místech již neexistujících budov a bývalého zadního příkopu, kde bylo vybudováno v 18. stol. celé příčné dvoupodlažní podzemní křídlo.

Zdivo v západním, jižním, severním a severozápadním křídle v sobě skrývá rezidua starších budov.

Přestože v okolí zámku nebylo mnoho místa pro sadovnické úpravy, vznikla zámecká zahrada a později i park, které tvořily s vlastním zámkem jeden organický celek. Počátky zahrady pravděpodobně souvisí s přestavbou středověkého hradu na renesanční sídlo, lokačně lze její nejstarší část klást na jižní svah areálu.

Zapojení zahrady do komplexu zámku, příznačné pro renesanci, nasvědčuje i severní část zahrady, jejíž renesanční podoba je známa. V rámci barokní přestavby byla severní zahrada přeměněna na reprezentační zahradu francouzského typu, která byla přístupná po dlouhém schodišti vedoucím v boku skály na severovýchodě. Stával zde zahradnický dům a dvě vodní nádrže. Zahradní zeď s branou oddělovala prostor od města. Na přelomu 18. a 19. stol., v době dokončování klasicistní přestavby zámku, byly v severní zahradě vystavěny dva altány, nazývané Anglický a Körnerův. První byl kruhový, stál poblíž skály a Thunové ho dali přenést do Jílového. Druhý byl obdélný, situovaný na základech polokruhové bašty proti Labi a byl v šedesátých letech 20. stol. pro zchátralost stržen. Nesl jméno Theodora Körnera na paměť básníkovy zastavení při cestě po Labi do Drážďan kolem r. 1810. V souvislosti se stavbou řetězového mostu a nové komunikace v polovině 19. stol. Byla výměra severní zahrady poprvé zmenšena. Podruhé se tak stalo počátkem třicátých let z důvodu výstavby dnešní Zámecké a Tyršovy ulice. Tehdy byla odstraněna barokní kašna, která měla tvar mušle o průměru kolem 9 m.

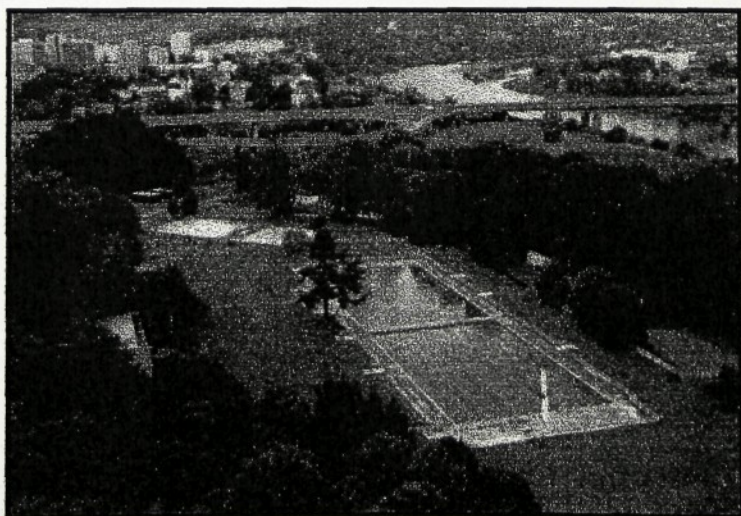
Zcela novým dílem Maxmiliána Thuna bylo barokní rosarium, Růžová zahrada, založená jako intimní parčík na rozdíl od dolní zahrady, pojaté spíše jako prostor společenský. Má hodnotnou uměleckou výzdobu, soubor plastik děčínských sochařů Kitzingerů, či Bragaglioovy fresky v sala terreně. Byla jedinou veřejnosti přístupnou částí zámku.

Jádro jižní zahrady s terasami se nacházelo v místech pod horní polovinou Dlouhé jízdny. Kolem r. 1725 zde byla založena na půdorysu pětiúhelníka zahrada, jejíž nejdůležitější součástí a chloubou se staly skleníky. Pěstovaly se v nich ananasy, broskvoně, fíkovníky, orchideje, kamélie a velké množství dalších teplomilných rostlin. Zasluhou zahradnického mistra Františka Jošta proslavily skleníky ve druhé třetině 19. stol. děčínskou zámeckou zahradu po celé Evropě. Jošt, známý mnoha úspěchy, zejména v pěstování orchidejí, pozvedl úroveň zahrady na světovou. V r. 1852 zde poprvé na evropském kontinentu vykvetla *Victoria regia*. Joštovo dílo bylo oceněno A. Humboldtem.

V jižní zahradě je zachován zahradnický dům, glorieta nazývaný Čajovým pavilonem a zdobený plastikami, a dále budova barokní sýpky, která nese ve štítěch sochy Rolníka a Turka, které jsou dílem F. M. Brokofa z r. 1725. V místech výtopy (dříve městské elektrárny), lázni i budovy čistírny stával v minulosti mohutný zámecký mlýn s pilou.

Vykoupením a osázením pozemků na Mariánské louce a zřízením promenádních cest dobudoval František Antonín Thun po r. 1831 velký komplex přírodního parku, který měl výměru téměř 18 ha a obklopoval zámek ze severní i jižní strany. Ty byly spojeny tunelem ve skále a řetězovým mostem, postaveným v r. 1831, který patří mezi technické památky. Na Mariánské louce, kde byla později vystavěna poliklinika a koupaliště, jsou uchovány pozůstatky původního středověkého královského města Děčína. Jméno nese podle P. Marie, již byl zasvěcen kostel, který zde stával. Mariánská louka je chráněnou archeologickou lokalitou.

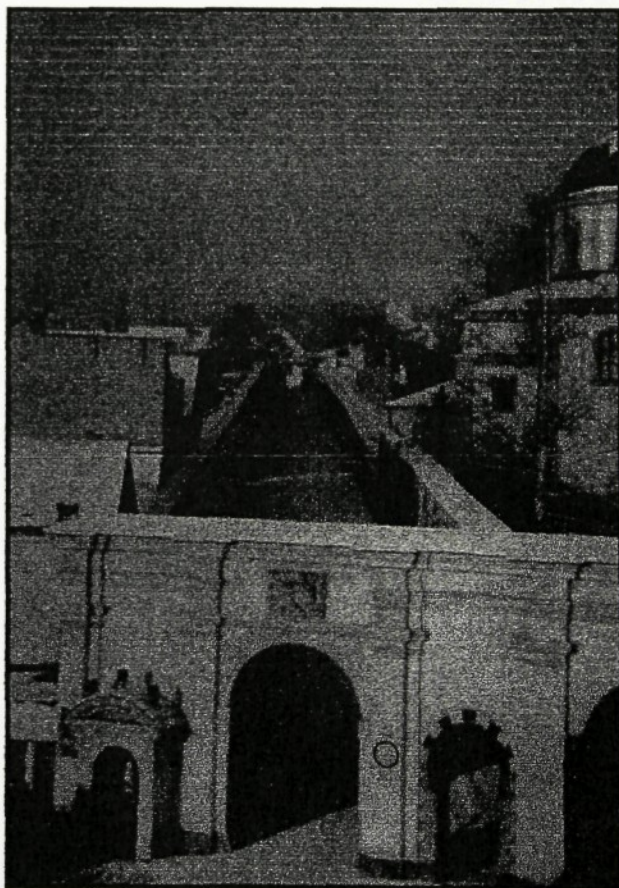
obr. č. 3

3.1. Dlouhá jízda

Komplex Dlouhé jízdy, komponující hlavní nástupovou trasu do objektu Děčínského zámku vznikl ve třetí čtvrtině 17. stol. Datum zahájení terénních prací je uváděno rokem 1668, boční portál před kněžištěm kostela nese datum 1672.

Jde tedy o památku z raně barokního období. Základní funkce tohoto díla je ryze estetická. Jejím cílem je zajištění reprezentačního přístupu do rezidenčního objektu. Vstupu, který by odpovídal tehdejším dobovým požadavkům.

Stavebním úpravám a proměně zámku v reprezentativní šlechtické sídlo předcházely rozsáhlé úpravy skalní ostrožny, které byly nutné pro rozšíření původního předhradí a také ke zřízení nové, východní přístupové komunikace – Dlouhé jízdy. Ta nahradila starší vstup, jenž směřoval do hradu a zámku od strany jižní. Lamačské práce měly podle Bohuslava Balbína probíhat celkem patnáct, v případě dlouhé jízdy šest let.

obr. č. 4

Maxmiliánovy plány zasáhly také do staré gotické struktury města, včetně systému opevnění. Kvůli stavbě kostela Povýšení sv. Kříže a zřízení nové severní zahrady muselo být v prostoru ulic Křížová a Růžová (dnes Tyršova) vykoupeno a strženo na 30 měšťanských domů.

Budování barokního Děčína vycházelo z promyšlené urbanistické koncepce, založené na dálkových průhledech a architektonických dominantách, z nichž nejvýrazněji působí glorie v Růžové zahradě a kupole kostela Povýšení sv. Kříže. Autor této koncepce, která navazuje na znamenité italské předlohy, ani architekti jednotlivých staveb nejsou známi.

Dlouhá třída tvoří hlavní osu celé kompozice. Je dlouhá 292 m a široká 10 m. Po obou stranách je lemována zdmi až 7,5 m vysokými, které jsou členěné slepými arkádami (64 polí na každé straně). Směrem vzhůru se zdi snižují, čímž se komunikace opticky ještě prodlužuje. Symetricky k Dlouhé jízdě přiléhají Růžová zahrada a jižní zámecké zahrady.

Hlavním vstupem do Dlouhé jízdy je Dolní brána na Zámeckém náměstí, přiléhající k budově bývalého špitálu U dvanácti apoštolů, který byl zřízen v roce 1673. Dolní brána má formu triumfálního oblouku a je tvořena dvěma většími průjezdy směřujícími do Dlouhé jízdy a Křížové ulice a dvěma menšími brankami.

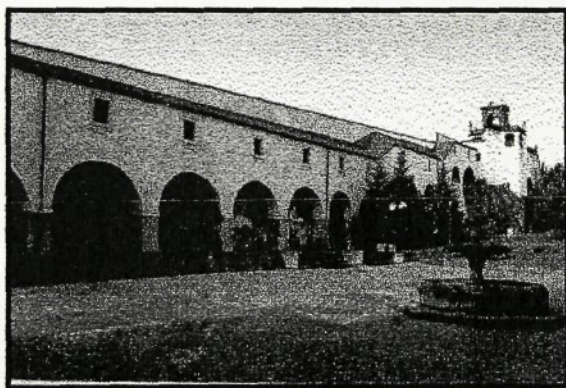
Průčelí Dolní brány je doplněno výklenkovou kaplí. Nad průjezdem do Dlouhé jízdy je umístěna alianční znaková deska s erby Maxmiliána Thun-Hohensteina a jeho třetí manželky, Marie Adelheidy z Preysingu.

Dlouhou jízdou ukončuje Horní brána, tvořící spolu se symetricky přiléhajícími objekty sala terreny a bývalé jízdárny hlavní průčelí celé architektonické kompozice. Touto branou, zrekonstruovanou v roce 2000, se vstupuje do předdvoří, kde se otevírá pohled na hlavní průčelí zámku, které je rovněž výsledkem Maxmiliánovy přestavby. Do Dlouhé jízdy lze vstoupit také několika bočními branami a brankami. Ze severní strany je to v horní části vchod do Růžové zahrady a zejména pak Křížová brána umístěná u kostela Povýšení sv. Kříže.

Křížovou bránu ve štítě zdobí erby Maxmiliána Thun-Hohensteina a jeho první manželky Marie Františky z Lodronu a latinský nápis s letopočtem 1672.

„Maxmilián svatě říše římské hrabě z Thunu, jeho císařského a královského majestátu skutečný komorník, svrchovaný milovník stavitelství, jemuž náklady ani domy nebyly překážkou, ba i sama skála ustoupila z místa, aby mohl zříditi krásnější a pohodlnější cestu sobě a potomkům, jež byla dokončena v roce 1672, takto třetím roce práce.“

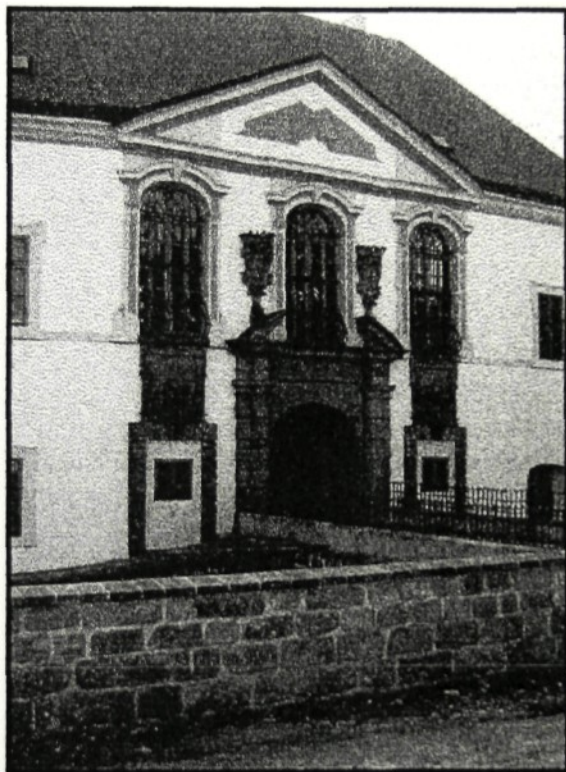
Vedle Křížové brány se nachází vstup do kaple P. Marie Sněžné, vestavěné do úzkého prostoru mezi kostelem Povýšení sv. Kříže (1691) a severní zdí Dlouhé jízdy v 18.století. V jižní zdi Dlouhé jízdy se nachází naproti Křížové bráně průchod ke kostelním schodům a průjezd k barokní zámecké sýpce (1723-1725), ve které je od roku 1996 umístěna kolej Českého vysokého učení technického. V horní části jižní zdi směrem k zámeckým zahradám jsou dále vstupy k bývalému zahradnickému domu, který je od počátku 90. let 20. století sídlem správy Chráněné krajinné oblasti Labské pískovce, a k rodnému domu zakladatele tělovýchovného hnutí Sokol, Miroslava Tyrše (1832-1884).

obr. č. 5

3.2. Východní křídlo zámku

Vlastní zámek a předdvoří odděluje příkop, který je překlenut kamenným mostem. Přejdete-li po něm, stanete ve vstupní bráně někdejšího sídla šlechtického rodu Thun-Hohensteinů. Podejdete jeden z nejkrásnějších sálů děčínského zámku – zbrojnice a otevře se pohled do hlavního nádvoří. Z původní parkové úpravy se dochovaly pouze dva vzrostlé stromy – rozložitý buk lesní stříhanolistý a tis červený (*Taxus baccata*).

obr. č. 6

Ozdobou barokní přestavby za hraběte Maxmiliána z Thun-Hohensteinu je zámecké průčelí nad mostem. Je datováno do roku 1674 a jsou na něm erby Maxmiliána a jeho první ženy Marie Františky Emerentiany, hraběnky z Laudronu. Uprostřed nad obloukem portálu je jednořádkový nápis MAX : S : R : I : COM : DE THUN, což je zkratka jména stavitele barokního zámku. Na pilastrech čtyř sloupů pod římsou je letopočet (1674) – M : DC : LXX : IIII.

Vstupní východní průčelí zámku patřilo mezi jeho reprezentativní části. Nacházely se zde hostinské pokoje a jídelna. V navazujícím severním křídle byly panské pokoje a knihovna. Většina zbyvajících částí zámku byla přestavbou v 17. Století výrazně nedotčena. U prostor se pouze změnila jejich funkce. Za Maxmiliána se zvýšila úroveň terénu, takže proti středověkému hradu je úroveň nádvoří o jedno patro vyšší. Dalším významným mezníkem historie zámku byl rok 1778, kdy Děčín navštívil rakouský císař Josef II., aby posoudil vhodnost objektu pro vojenské účely. Zámku byl po jeho návštěvě zrušen pevnostní statut, takže se mohlo roku 1786 přistoupit k další a poslední velké náročné přestavbě.

Stavitelem byl pravnuke Maxmiliána Václav Josef Thun, který se na práce najal místního stavitele Jana Václava Kosche. Přestavba znovu zcela změnila vnitřní dispozici zámku a sjednotila jeho jednotlivé stavby do současné podoby. V této době také vznikl prostor nad vjezdem do zámku známý jako „zbrojnice“.

Původní záměr nejspíše počítal s využitím těchto prostor pro významnější účely, o čemž svědčí nákladné vymalování provedené kombinací technik al – fresco a as – secco, odhalené a restaurované v roce 1998 akademickými malíři Martinem Martanem a Romanem Šefčíkem. Celý sál byl rozčleněn bohatým dekorativním rámováním s vázami, mušlemi, iluzivními architektonickými prvky a vegetativními motivy na několik rozměrných polí s pohledy do komponované ideální krajiny. Autorem maleb je málo známý pražský malíř Jan Hoffman. Velká část maleb byla pod omítkou zachována až do doby pobytu vojska na zámku, kdy byl v bývalé zbrojnici zřízen kinosál. Sál nad vstupem do zámku měl původně i malovaný strop. Ten byl ale zničen a nahrazen současným dřevěným záklopkovým stropem v době úpravy místnosti na „zbrojnicu“.

V závěrečné éře pobytu Thunů na děčínském zámku hlídal vstup vnitřního zámeckého areálu portýr z místnosti na pravé straně při vstupu, kde dnes sídlí kancelář strážní služby. Podloubím vlevo vede cesta k točitému schodišti, kudy je možno projít do patra.

V patře byla zámecká zbrojnice, kde byly četné vitríny s předměty upomínajícími na předky rodu Thun Hohenstein. Využití tohoto prostoru včetně dalších navazujících místností ve východním křídle tak odpovídá současnosti, kdy je patro východního křídla včetně bývalé „zbrojnice“ využíváno pro expozice Okresního muzea v Děčíně.

Od prosince roku 1998 je v těchto prostorách instalována expozice loutek ze sbírky českého akademického malíře Milana Knížáka. Rozsah expozice by měl narůstat v návaznosti na probíhající rekonstrukce.

Část zbraní i dalších exponátů byla zachráněna a je součástí sbírek i expozice Okresního muzea v Děčíně.

Přízemní místnosti vedle podloubí by měly sloužit jako občerstvení a zázemí pro návštěvníky zámku.

3.3. Severní křídlo zámku

Napravo od vstupu do nádvoří se rozkládá severní křídlo děčínského zámku rekonstruované v letech 1997 – 2001 pro potřeby Státního okresního archivu Děčín.

3.3.1. Zrcadlový sál

Výstavbou Zrcadlového sálu (s raně barokní klenbou) na místě středověké kruhové věže spojil hrabě Maxmilián Thun-Hohenstein (1638 – 1701) východní zámecké křídlo se severním. Na sál původně dosedal rizalit, který byl za hraběte Františka Antonína Thun-Hohensteina (1786 – 1873) stržen a nahrazen terasou, propojující tuto dvoranu s parkově upraveným předním příkopem a jižní zahradou. Během nedávné rekonstrukce zaniklo mladší schodiště, které spojovalo terasu a Zrcadlový sál s erbovní síní v prvním patře. Zdobily ji genealogicko-heraldické tabely a znaky majitelů Děčína, malované v iluzivních obloucích. Tato výzdoba, pocházející z doby Maxmiliána Thuna, vzala za své za éry vojenských pánů děčínského zámku, kdy Zrcadlový sál sloužil jako poddůstojnická jídelna.

obr. č. 7

Místnosti v přízemí severního traktu byly v době Thun-Hohensteinů využívány jako skladiště dřeva a uhlí a k obdobně prozaickým účelům. V patře nad nimi se nacházely hostinské pokoje.

V prosinci roku 1998 se Státní okresní archiv Děčín usídlil v severním křídle děčínského zámku. Z bývalých vojenských ložnic, jídelen, denních místností a skladů se staly archivní sály, kanceláře, knihovna a badatelna. Palandy nahradily moderní regály, na kterých jsou uloženy materiály bývalých okresních úřadů, okresních soudů, notářství a berních úřadů, které působily na území současného okresu Děčín, ale i písemnosti měst, městeček a obcí. Bohatě jsou zastoupeny i prameny k dějinám cechů, řemeslné a průmyslové výroby, dopravy, spolkové činnosti a církevních institucí. Jedná se často i o nenahraditelné doklady, které umožňují poznat nejen historii našeho okresu, ale které v řadě případů slouží i současným potřebám – opisy vysvědčení, majetkoprávní záležitosti, potvrzení o totálním nasazení apod. Hlavním úkolem archivu je tak uchování vybraných písemností – archiválií pro budoucí generace. Nejvzácnější písemnost je bezesporu nejstarší městská kniha České Kamenice, jejíž zápisy počínají rokem 1380. Všem, kteří hodlají využívat archiválie Státního okresního archivu Děčín, je otevřena badatelna, situovaná v někdejší Zrcadlovém sále.

3.3.2. Tzv. pokojík komtesky Ernestiny

Je využíván jako kancelář Státního okresního archivu. Zdobí jej pět nástropních maleb ve štukových rámech, které byly před nedávnem odkryty při sondáži. Ústřední malba představuje Pannu Marii Pomocnou, tzv. Pasovskou a nese dějový motiv. Mohla by se vztahovat k úmrtí hraběnky Marie Anny rozené Wildensteinové (+1766) či k tragickému příběhu její dcerky, který se udál v červenci roku 1767. Komtesku Ernestinu tehdy usmrtil v jednom z pokojů v severním křídle zámku blesk. Ostatní čtyři malby představují zřejmě evangelisty. Více však prozradí až odborná restaurace.

3.3.3. Sluneční hodiny

Sluneční hodiny na severozápadní straně nádvoří namaloval v roce 1793 místní malíř F. J. Peschke. Nesou latinský nápis „Me sol, vos umbra regit“ (Mně slunce, vám stín vládne) a nápis oslavující hraběte Václava Josefa Thuna.

3.3.4. Kaple sv. Jiří

Původní zámecká kaple sv. Jiří byla situována na jižní straně zámku. Během velké klasicistní přestavby zámeckého objektu za hraběte Václava Josefa Thun-Hohensteina (1737 – 1796) byla v letech 1790 – 1791 vybudována v severním traktu kaple nová. Vstup do ní zdobí portál s aliančním znakem výše jmenovaného stavebníka jeho manželky Marie Anny roz. Libštejnské z Kolowrat. Výzdoba kaple však nebyla nijak bohatá. Již za československé armády (1934) byla přeměněna na kuchyni a v této „funkci“ setrvala až do odchodu sovětské armády v roce 1990. Během stavebních prací při rekonstrukci severního křídla pro potřeby Státního okresního archivu byly v komnatě nad kaplí odkryty fragmenty nástěnné výmalby. Mohlo by se jednat o zbytky výzdoby slavnostního sálu děčínského hradu, kterou dal vytvořit v roce 1539 Rudolf z Bünau. Předchozí stavební fáze děčínského zámku dokládá i nález části pozdně gotického portálu ve zdivu nedaleko vstupu do kaple a zazděné gotické okno, které odkryli zedníci během opravy fasády vnějšího průčelí severního křídla.

V současné době je tento prosto přístupný průvodcovskou službou jako přednáškový a koncertní sál Okresního úřadu v Děčíně.

obr. č. 8

3.4. Růžová zahrada

Růžová zahrada děčínského zámku je jednou z nejcennějších uměleckých památek ve městě. Je také dokladem někdejší slávy zdejších zámeckých zahrad, ale i místem podmanivých vyhlídek do krajiny labského údolí a Českého středohoří. Poloha na skladní terase nad městem dodává této okrasné zahradě specifickou atmosféru malebného, klidného a útulného prostředí a současně zvýrazňuje účinek její architektury. Stavebník Maxmilián hrabě Thun-Hohenstein ji dal zřídit v sedmdesátých letech 17. století v rámci přeměny zámeckého areálu v reprezentační rodové sídlo, odpovídající životnímu stylu barokních velmožů a vysokému společenskému postavení rodu Thunů. Komorní prostor, pojednaný ve stylu italského giardinetta, dodnes svědčí o barokním mistrovství zahradní architektury. Název Růžová zahrada se vžil až poté, co zde bylo koncem 19. století založeno rosarium (thunské růže získaly proslulost po celé habsburské monarchii).

Založení okrasné zahrady bylo součástí velkorysé urbanistické koncepce, která změnila prostor východní části zámecké ostrožny, jehož osou se stala roku 1672 vybudovaná nová přístupová komunikace do zámku – Dlouhá jízda. V návaznosti na její kompozici byly symetricky uspořádány sklaní terasy podél jejích zdí: severní terasa pro okrasnou zahradu, jižní pro jízdárnu. Budovy sala terreny a jízdárny byly stavebně napojeny a architektonicky jednotně řešeny spolu s Horní branou Dlouhé jízdy uprostřed mezi nimi.

Obzvláště citlivou pozornost věnoval Maxmilián hrabě Thun kompozičním prvkům a umělecké výzdobě zahrady. Její protáhlý prostor vymezily na západě sala terreny, vyzdobená nástěnnými malbami, a na východě pak gloriety nesoucí soubor soch mytologických božstev a alegorií. S rozměrnou hmotou gloriety, který zahradě vévodí, účinně kontrastuje intimní parter.

obr. č. 9

Průčelí sala terreny, postavené roku 1672, dominují tři vysoké arkády. Zdí a strop vyzdobil freskami v r. 1678 G. Bragaglio, pocházející z Bologne. Ústředním námětem, odvážně vkomponovaným do klenby, se stal oblíbený Faëthónův příběh z řecké mytologie: v doprovodu slunečního vozu Héliova hrdého syna jsou v popředí zvýrazněni sedící Apollón s labutí a Aurora odkrývající drapérii. Ostatní plochy klenby a stěn pokrývá iluzivní malba s architektonickými a sochařskými náměty, která dosahuje výrazného plastického účinku. Její součástí je i deset převážně thunských znaků. Fresky byly v minulosti několikrát restaurovány, dnes jsou zabezpečeny proti pronikání vlhkosti a čekají na renovaci.

Vznosný dvoupatrový gloriét (belvédér) se schodišti a terasami byl v r. 2000 rekonstruován. Stavba ukrývá vstup do kryté chodby přistavěné k severní zdi Dlouhé jízdy a spojující prostor zámku s kostelem Povýšení sv. Kříže. Gloriét korunují sochy dvou zápasníků, balustrádu horní terasy zdobí sedm ženských soch: bohyně Flóra, Ceres, Venus, Pomona a tři alegorie. Zábradlí schodiště nese kamenné vázy a monumentální sochy sedících lvů – štítonošů se znakovými kartušemi Maxmiliána hraběte Thuna a jeho tří manželky (Marie Františky z Lodronu, Marie Magdalény z Liechtensteinu a Marie Adelheidy z Preysingu).

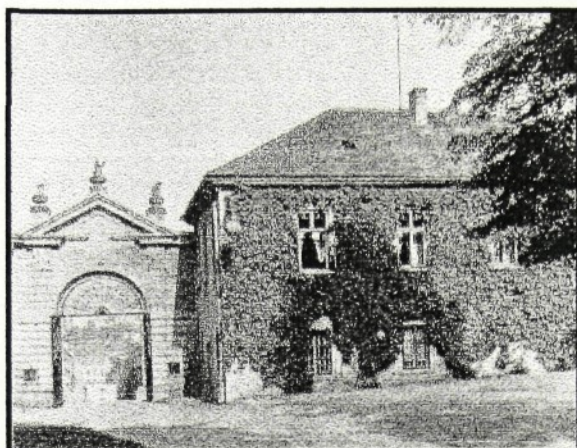
Kamennou zahradní zeď se zábradlím z balustrů ozdobily sochy Chrónose, Pallas Athény a Héfaista a dále edikuly pojaté jako kapličky se střední otevřenou arkádou umožňující průhled do krajiny.

Většina sochařských děl v Růžové zahradě pochází z dílny děčínských sochařů a řezbářů Kitzingerů, kteří pro hraběte Maxmiliána Thuna pracovali hlavně v osmdesátých letech 17. století. Některé z těchto soch se dnes nacházejí v sala terreně.

Další zámecké zahrady založené v baroku se rozkládaly jednak severně pod ostrožnou (reprezentační společenská zahrada byla v klasicismu přeměněna v park), jednak na jižním svahu ostrožny, kde se nacházela oranžerie a četné skleníky pro tropické a subtropické rostliny. Po r. 1830 byl na jižní zahradu napojen park, nově zřízený na Mariánské louce (dnes koupaliště a autokemp).

Růžová zahrada je přístupná buď z Dlouhé jízdy nebo serpentinovými parkovými cestami po severním úbočí zámecké ostrožny, vycházejícími z ulic Zámecké a Křížové. V létě se zde konají podvečerní koncerty komorní hudby.

3.5. Zámecká jízdárna

obr. č. 10

Areál zámecké jízdárny vznikl v místě starého gotického hradního dvora, jehož zbytky se našly při nedávném archeologickém průzkumu. Tento dvůr, v pramenech uváděný k roku 1543, měl za úkol chránit vstup do vlastního hradního areálu a současně plnil i funkce hospodářského zázemí hradu. František Gabriel zjistil při stavebním průzkumu na pravém bočním průčelí budovy nevelký relikt, který ukazuje na to, že pro novostavbu byly využity starší základy. O možných předchůdcích budovy jízdárny prakticky nic nevíme a pouze na základě útržkovitých zmínek písemných pramenů a předpokladu opevněného předhradí se můžeme domnívat, že na jejím místě mohl nacházet nějaký objekt dnes neznámé funkce, snad obranného nebo hospodářského charakteru.

Barokní přestavbou zámku v době Maxmiliána Thuna se prostor prvního nádvoří zásadně změnil. Vymezoval jej zámecký příkop, přes který se dodnes klene vstupní most do zámku, dvě budovy symetricky přiléhající k Dlouhé jízdě – sala terrena a zámecká jízdárna. Tyto budovy byly stavebně napojeny a architektonicky jednotně řešeny (valbové střechy a arkády v průčelí) spolu s Horní branou Dlouhé jízdě uprostřed mezi nimi (profilovaná okapní římsa probíhající přes všechny tři objekty, takže průčelí obou budov prodlužovalo Horní bránu na severní a jižní terase za zdí vymezenou komunikací Dlouhé jízdě. K jízdárně ještě přiléhala budova oranžerie, která byla určena pro přezimování vzácných květin. V její blízkosti byl i starý zámecký hostinec.

Ze severní strany směrem k městu zde byla vystavěna dělová bašta, poslední fortifikační stavba na zámku, který měl ještě v době barokní přestavby statut vojenské pevnosti.

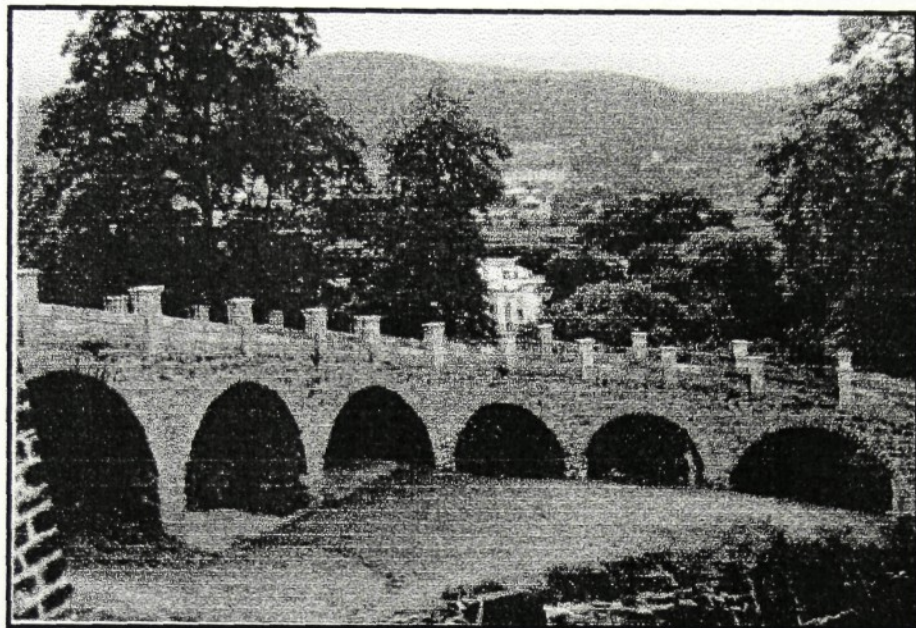
Ještě počátkem 20. století bylo první nádvoří upraveno zahradníky. Dnes zde chybí košatá lípa a kašny se sochami po stranách vjezdu do zámku. Severní stranu nádvoří pokrýval trávník a kolem nádvoří samotného vedla cesta, kde se otáčely kočáry, vyjíždějící z kočárovny v dnešní sala terreně. Ze severu bylo nádvoří odděleno od parku železným plotem s ostrými hroty.

Vlastní jízdárna byla složena ze tří objektů:

- zděné budovy na prvním nádvoří, které tvořily zázemí pro areál
- objektu zděného krytého dvora – zimní jízdárny
- letní jízdárny na terase nad zahradnickým domkem

Budova s valbovou střechou přiléhající z jihu k Horní bráně musela být pouze součástí jízdárenského areálu. Vlastní krytá (zimní) jízdárna, otevřená arkádami do volného cvičného jezdeckého prostoru (otevřená či letní jízdárny) a zastřešená rovnou střechou s trámovitými výčnělky zasahovala do úrovně 3. horního oblouku jižní zdi Dlouhé jízdy, která byla ke stavbě využita konstrukčně. Zeď jízdárny na jižní straně terasy pak pokračovala zdí podél celé terasy a chránila tak nejen prostor otevřené jízdárny, ale i střelnice a zužujícího se východního okraje terasy. Pro bezpečnost lidí i koní zde bylo důkladné ohrazení nezbytné. Vstup do jízdárny je dnes zazděn a vyznačen ve čtvrtém horním oblouku Dlouhé jízdy. Na krytou jízdárnu bezprostředně navazovala jízdárna letní. Vedle jízdárny se nacházela pohodlná střelnice, kde se vždy o nedělích a o svátcích konaly střelby na terče a střelby ku ptáku (na malovaný terč na vysokém stožáru). Součástí prostoru bylo pohodlné hlediště pro návštěvníky a diváky. Její stěny byly původně vyzdobeny malbami oblíbených koní z doby hraběte Maxmiliána Thuna. Vzhledem k poloze kryté jízdárny nelze vyloučit, že se barokní nástěnné malby koní mohly nacházet i v místech pozdějších objektů zámeckého hostince a Tyršova domu, nejpravděpodobněji v horních partiích zdí. Plošnou výměru kryté jízdárny lze přibližně odhadovat maximálně na 400 m² při šířce jízdárenského obdélníku cca 16m.

S areálem jízdárny souvisela i stavba zámecké konírny v jihovýchodní části zámku (1674). Ta měla původní vstup do zámeckého nádvoří přímo. V roce 1795 byl z konírny vybudován vstup nový, vedený náročným mostkem o osmi pilířích, který ústí v prostoru prvního nádvoří.

obr. č. 11

Konírna patří mezi umělecky nejvzácnější prostory na zámku. Je zaklenuta křížovými klenbami podepřenými dvěma řadami sloupů. Barokní dějepisec Bohuslav Balbín jí ve svém obdivu připodobnil ke svatyni. Bylo zde 23 státní pro koně. Raritou byla socha vzpínajícího se koně,

z jehož nozder, jako z fontány, tekla voda do kašny. V nice je dodnes dochován alianční znak Thun-Hohenstein a Laudron. Barokní socha koně zmizela při odchodu sovětské armády ze zámku v roce 1990.

Hrabě Maxmilián Thun byl nadšeným milovníkem a chovatelem koní. Poměrně rozsáhlý komplex zámecké jízdárny zřídil především pro výcvik koní z vlastního chovu, pro který nechal vystavět vlastní hřebčinec v osadě Gomplitz u Děčína (dnes součást města směrem na Benešov nad Ploučnicí). Po jeho smrti v roce 1701 bylo v majetku jeho rodiny 83 koní (na zámku 33 jezdeckých a kočárových koní, v hřebčinci 22 klisen, 2 chovní černohnědí hřebci a 26 hříbat).

obr.č. 12

Budova s valbovou střechou přiléhající z jihu k Horní bráně musela být pouze součástí jízdárenského areálu. Vlastní krytá (zimní) jízdárna, otevřená arkádami do volného cvičného jezdeckého prostoru (otevřené či letní jízdárny) a zastřešená rovnou střechou s trávovitými výčnělky zasahovala do úrovně 3. horního oblouku jižní zdi Dlouhé jízdary, která byla ke stavbě využita konstrukčně. Zeď jízdárny na jižní straně terasy pak pokračovala zdí podél celé terasy a chránila tak nejen prostor otevřené jízdárny, ale i střelnice a zužujícího se východního okraje terasy. Pro bezpečnost lidí i koní zde bylo důkladné ohrazení nezbytné. Vstup do jízdárny je vyznačen ve 4. horním oblouku Dlouhé jízdary. Vstup do jízdárny je dnes zazděn a je vyznačen ve čtvrtém horním oblouku Dlouhé jízdary. Na krytou jízdárnu bezprostředně navazovala jízdárna letní. Vedle jízdárny se nacházela pohodlná střelnice, kde se vždy o nedělích a o svátcích konaly střelby na terče a střelby ku ptáku (na malovaný terč na vysokém stožáru). Součástí prostoru bylo pohodlné hlediště pro návštěvníky a diváky. Její stěny byly původně vyzdobeny malbami oblíbených koní z doby hraběte Maxmiliána Thuna. Vzhledem k poloze kryté jízdárny nelze vyloučit, že se barokní nástěnné malby koní mohly nacházet i v místech pozdějších objektů zámeckého hostince a Tyršova domu, nejpravděpodobněji v horních partiích zdi. Plošnou výměru kryté jízdárny lze přibližně odhadovat maximálně na 400 m² při šířce jízdárenského obdélníku cca 16m.

Při úpravách zámku koncem 18. století byla funkce prostor změněna. Místo staré stržené zámecké hospody na prvním nádvoří byla na jižní straně jízdárenské terasy vybudována hospoda nová. Zděná budova i nově postavený objekt u Dlouhé jízdý sloužil jako obydlí zámeckých zaměstnanců. Součástí tohoto malého dvora byla i truhlárna.

V posledních letech pobytu Thunů na zámku sloužila jízdárna i přilehlý tzv. Tyršův dům jako byty pro zaměstnance zámku. Do jednoho z bytů se chodilo přímo z dlouhé jízdý dnes zazděnou brankou.

V prostoru jízdárenského dvora na zámku se narodil i jeden z nejslavnějších rodáků Děčína. V rodině zámeckého a lázeňského lékaře J. V. Tiersche se v roce 1832 narodil syn Friedrich, pozdější Dr. Miroslav Tyrš. Tyrš je jeden ze zakladatelů Sokola (1862 Tělocvičná jednota pražská, od r. 1864 Sokol pražský), nejvýznamnější národní organizace v Čechách. Dr. Miroslav Tyrš byl hlavním ideovým a metodickým organizátorem počátků české tělovýchovy a ve své době byl oceňován i jako historik umění, umělecký kritik a filozof. Patřil mezi významné představitele českého kulturního života, zemřel v srpnu 1884 v Ölztaleských Alpách.

Na dvorním průčelí byla v roce 1932 umístěna Tyršova pamětní deska. Od té doby je tento dům nazýván po něm. Od roku 1989 je zájmem nově obnovené Československé obce sokolské tento objekt opravit a umístit zde malé Tyršovo muzeum.

Zděná barokní stavba „Jízdárny“ na prvním nádvoří má sloužit jako zázemí pro turisty a návštěvníky zámku. V přízemí by mělo vzniknout informační centrum pro průvodcovský program na zámku.

3.6. Zámecké sklepy

Sklepení děčínské zámku se rozkládá jen pod západním a jižním křídlem. Východní křídlo není podsklepeno, krom jedné místnosti pod zrcadlovým sálem, ze které stoupá zbytek točitého schodiště. Pod severním křídlem je umístěna pod prostorem kaple ledárna a pod bývalou jídelnou, kterou zřídil Jan Jakub Thun, je zaklenutý hradní příkop. Ten sloužil jako vinný sklep. Suterénní místnosti jsou také pod dělovou zahrádkou.

Sklepení je přizpůsobeno sklonu skalní ostrožny, na které je zámek postaven. Při pohledu od severní strany se zámek jeví jako dvoupodlažní budova, při pohledu od jihu jako budova pětipatrová.

4. Vlastníci zámku

Děčínský hrad byl majetkem přemyslovských panovníků. Ve 14. století se stal střediskem správy děčínského panství a sídlem jeho majitelů.

Roku 1283 si ho s dalšími hrady ponechal markrabí Ota Braniborský jako záruku výplaty výkupného za propuštění Václava II. ze zajetí. Zástavu téhož roku zrušil Rudolf Habsburský a vrátil majetky českému králi.

V období bezvládní před nástupem Jana Lucemburského získali někdy po r. 1305 hrad Vartenberkové, kteří měli již z dřívější doby určité vazby na Děčín, kde byli jejich předkové, Markvatici, královskými úředníky. Neví se, zda si Vartenberkové vynutili darování Děčína mladým Václavem III., či zda královský majetek získali za zmatku po vymření Přemyslovců.

Rod se stal jedním z nejmocnějších severočeských rodů a setrval na Děčíně dvě století. Válečné zásluhy ve službách krále Jana přinesly Vartenberkům dědičně číšnícký úřad. Jejich expanzivnosti podlehla ve 14. stol. na Děčínsku řada svobodných zemanů, současně bylo v důsledku scelování pozemkového majetku vytvořeno z Děčína a okolí dominium, skýtající podmínky rozvoje po stránce hospodářské, právní i kulturní.

Bojovný a nechvalně známý Zikmund Děčínský z Vartenberka, nepřetržitě válčící střídavě s husity, Sasy a Lužičany, udržoval hrad v takovém stavu, že se ho podařilo dobýt a vypálit až při trestné výpravě proti jeho synovi Jindřichovi, který pokračoval v otcových loupežných nájezdech po okolí. K této výpravě se v r. 1444 spojila vojska Lužičanů, Pražanů a litoměřického landfrídu.

Vartenberské války zvětšily finanční tíseň rodu, která se projevovala již na přelomu 14. a 15. stol. V jejím důsledku byl Zikmund II. Vartenberk nucen r. 1511 prodat pro dluhy děčínské zboží.

Nový držitel, Mikuláš Trčka z Lípy (do r. 1515), ani jeho nástupci, saští Salhausenové (1515 – 1534), se zde neusadili, majetek drželi jen krátce a hrad za doby jejich držby stěží mohl změnit svoji podobu.

Roku 1543 koupili majetek rytíři z Bünau, pocházející ze Saska, kteří hrad postupně přeměnili v renesanční sídlo. Udrželi ho až do třicetileté války. V srpnu 1617 zde přenocoval král a císař Matyáš s doprovodem při cestě do Drážďan.

Būnauští měli blízko k drážďanskému kurfiřtskému dvoru, v jehož okruhu se formovaly od 15. stol. jedny z určujících tendencí kulturního života. Se saským prostředím spojovaly Būnauské četné hospodářské, rodinné, společenské a kulturní vztahy, posílené ještě silným poutem protestanství. Kontakty se odvíjeli v rámci obchodu, rodinných jednání a studií. Na svých panstvích šířili Būnauští luterskou reformaci, a když museli r. 1628 pro víru opustit Čechy, odešla s nimi i řada děčínských měšťanů.

V předbělohorském století relativního míru a klidu došlo v důsledku inflací znehodnocených příjmů a měněního se životního stylu k rozvoji podnikání a režijního hospodaření šlechty, k zesílení její moci a současně k její hlubší diferenciaci. Nové způsoby hospodaření a jeho všestranné rozšiřování (lesní hospodářství, chov ovcí, rybníkářství, pivovarnictví, dolování) přinesly v 16. stol. ekonomické změny. Výroba pro trh a zesílení zbožně peněžních vztahů umožnily panství plně se ekonomicky prosadit a pro Děčínské znamenaly výrazný hospodářský, ale i kulturní rozvoj.

Projevem nákladnějšího způsobu života šlechty, napodobující zejména v severních Čechách saské vzory, byly přestavby jejích sídel a budování nových. Změněné hospodářské podmínky umožnily Būnauským, kteří patřili ke středně movité šlechtě, relativně rozsáhlou stavební činnost, z níž kromě přestavby děčínského objektu, kde nechyběly oblíbené nástěnné malby, vzešla i nová, drobnější venkovská sídla (např. v Libouchci a Bynově). Uplatnil se zde sloh tzv. saské, resp. severské renesance, který pronikal od sedmdesátých let 16. stol. stále výrazněji do Čech a stal se specifickým pro severní Čechy.

4.1. Thunové

4.1.1. Kryštof Šimon Thun

Rokem 1628, kdy prodal Rudolf z Bünau děčínský majetek císařskému plukovníkovi Kryštofu Šimonovi Thunovi, nastala doba více než třístaletého působení Thunů na Děčíně.

Katolický rod Thunů, pocházející z Tyrol, byl orientovaný na Vídeň, kde jeho členové zpravidla zastávali přední vojenské, diplomatické, dvorské a duchovní funkce. Kryštof Šimon byl nejvyšším hofmistrem císařů Rudolfa II. a Ferdinanda II. Řada členů rodu byla v 17. a 18. stol. knížaty biskupy tridentskými, brixenskými, pasovskými a solnohradskými. Činnost Thunů ve veřejné a státní službě v Čechách nabyla na významu v atmosféře rodícího se českého politického a kulturního života v 19. stol.

Počátky Thunů na Děčíně jsou spojeny s třicetiletou válkou, během níž došla uplatnění strategická funkce objektu jako pevnosti ovládající labskou vodní cestu na zemské hranici. Děčín se několikrát dostal do víru vojenských událostí. V letech 1631 – 1635 byl obsazen Sasy, s nimiž se nakrátko vrátil i Rudolf z Bünau. Za Banérova vpádu do země r. 1639 obsadili hrad Švédové, jejichž posádka se vzdala v květnu 1640 císařským. Ti byli po Königsmarkově vpádu do Čech přinuceni v září 1648 ke kapitulaci a Švédové ovládali Děčín pak až do června 1649. Sasové a Švédové, kontrolující labskou cestu, mohli nerušeně odvézt z Čech bohatou válečnou kořist včetně rudolfinských uměleckých sbírek. Stavem opevnění, poničeného dělostřelbou, se po válce zabýval přední fortifikační znalec generál de La Crona.

4.1.2. Maxmilián Thun

Česká zboží se stala největší majetkovou základnou rodu Thunů. K ziskům z války přibyly po r. 1671, kdy byl zřízen fideikomis, i prostředky ze scelení majetku, do té doby rozděleného mezi příbuzné. Peníze použil Maxmilián Thun, císařský vyslanec a diplomat, na velkorysou, raně barokní přestavbu zámku.

4.1.3. Působení vojsk

Ve čtyřicátých letech 18. Stol. zasáhly Děčín slezské války a v letech 1756 – 1757 i sedmiletá válka, při nichž se na zámku střídala francouzská, pruská i císařská vojska. Obsazením Děčina Prusy v září 1756 byla odříznuta armáda rakouského spojence Saska v okolí Pirny a Königsteinu a znemožněno její zásobování. V říjnu Prusové v důsledku přepadení chorvatskými vojáky pod generálem G. E. Laudonem ztratili na přechodnou dobu své pozice, ale záhy dostali smlouvou se slabší císařskou posádkou Děčín zpět. V létě 1757 po příchodu rakouského armádního sboru vyklidili Prusové v rámci ústupu z Čech i Děčín, který obsadili rakouští husaři a chorvatští panduři.

Za pruského vpádu do Čech r. 1778 byl zámek opět obsazen nepřitelem.

R. 1779 budoucí panovník Josef II. zrušil děčínskému zámku statut pevnosti.

4.1.4. Václav Josef Thun

Zrušení pevnostního statutu zbavilo podmaršálka Václava Josefa Thuna závazků vůči vojenskému eráru. Modernizoval sídlo podle svých soukromých potřeb a v letech 1786 – 1796 provedl jeho druhou a poslední velkou přestavbu.

Josef založil knihovnu, která patřila k nejvýznamnějším soukromým knihovnám v Čechách. Obsahovala téměř 70 tisíc svazků a byly v ní zastoupeny všechny vědní obory. Byly zde i vzácné rukopisy z augustiniánského kláštera v Roudnici.

4.1.5. František Antonín Thun

V r. 1808 se ujal držby František Antonín Thun (1786 – 1873), osvícený vzdělanec, jehož rodina se těsně sblížila s českým politickým a kulturním prostředím. Děčínský zámek se tehdy stal významným kulturním a společenským střediskem a panství prosperující hospodářskou jednotkou. Thun přetvořil hospodářství na svých statcích podle moderních zásad rozvíjející se kapitalistické ekonomiky, s nimiž se seznámil na cestách po západní Evropě, především v Anglii.

V r. 1850 založil jednu ze dvou prvních hospodářských škol v Čechách, akademii v Libverdě. Panství tehdy prožívalo dobu velkého rozkvětu a přesáhlo svým ekonomickým významem a pokrokovostí ve výrobních metodách rámeček své oblasti.

V Děčíně se vytvořilo liberální ovzduší, které sem přitahovalo tvůrčí osobnosti, ať již přímo do thunských služeb, nebo jen k přátelským návštěvám. Působili zde vynikající hospodářští odborníci jako byl ředitel panství A. E. Komers nebo bratři Karel Milan a Jan Lamblové, z nichž první se stal zakladatelem české zootechniky, mladý lesnický odborník William Rowland, slavný zahradnický mistr František Jošt, dále lékař a filosof Gustav Biedermann, později stavitel Josef Mocker a řada dalších. Thunským lesním kontrolorem byl František Stuchlík, a stavebním inženýrem Filip Stuchlík. Byli to děd a otec portrétisty Kamila Stuchlíka, který se zde r. 1863 narodil.

Vybavený a prostorný zámek hostil umělce, vědce a přední muže obrozujícího se českého života. Jejich řada počíná Františkem M. Pelcem, po jehož smrti získal Thun část jeho knihovny včetně literární pozůstalosti. Josefa Dobrovského sem přivádělo Thunovo ztotožnění se s reformními myšlenkami bolzanistů, k jejichž snahám patřilo začlenit slovanský národ do západoevropského společenství a dát českému jazyku výrazovou schopnost evropské kulturní řeči.

Antonín obohatil zámeckou knihovnu několika sbírkami, které obsahovaly i některé rukopisné a prvotiskové vzácnosti (např. Boccacciův Dekameron z r. 1492), mezi nimiž tvořila značnou část bohemia. Knihovna sloužila i veřejnosti a pro její provoz byly vydány instrukce pro půjčování knih.

Kromě knihovny shromáždili Thunové sbírky grafiky a obrazů, mincí a medailí, minerálů, trofejí a historických zbraní. Mezi těmi nechyběla renesanční děla a pušky z dílny pražského puškaře Hanse Stiftera ze 2. pol. 17. stol.

4.1.6. Lev Thun

Bolzanovy a Herderovy myšlenky působily na názorový vývoj mladého Lva Thuna (1811 – 1888), vyrůstajícího v ovzduší naplněném zájmem o českou otázku. Ten byl ještě posílen vlivem právě vydaného 1. dílu Palackého Dějin a osobními kontakty s českými vlastenci od dob studií. Václav Hanka učil Thuna češtině a stal se jeho intelektuálním přítelem. Hankova práce filologa, vydavatele staročeských památek a knihovníka Českého muzea byla pro Thuna cenným zdrojem poznání.

Pod vlivem Hankova polonofilství a v intenzivním styku s českou národní společností rozšířil Lev Thun svůj zájem na otázky všech Slovanů v monarchii. Jako obhájce českého historického práva, usilující o překonání byrokratického státního

centralismu Rakouska, získal Thun velkou popularitu a dostal se ve čtyřicátých letech jako politický činitel do středu národního hnutí. V době před březnem 1848 byl jednou z vedoucích osobností protimetternichovských reformačních sil v Čechách. V revoluci hájil jako president českého gubernia, nejvyššího správního úřadu zemského, vnitřní jednotu a státoprávní integritu Čech. V dalším politickém vývoji se stal exponentem českého konservatismu a v Bachově neoabsolutistické vládě působil v letech 1849 – 1860 jako ministr kultury a vyučování.

František Palacký navštívil Děčín několikrát. V roce 1839 si prohlédl zámecký archiv a doporučil Thunům k jeho uspořádání svého mladého spolupracovníka Václava V. Tomka, později universitního profesora. Z jeho práce v děčínském archivu vzešly první dějiny Děčína (Příběhy města a panství Děčínského, 1841). Po Tomkovi působil od šedesátých let jako archivář a historik rodu A. A. Legis-Glückselig.

Vztah Thunů k hudbě a výtvarnému umění přivedl do Děčína mnoho umělců. Zdejší romantická krajina poutala od počátku 19. stol. pozornost výtvarných umělců, z nichž někteří užívali pohostinství Thunů. Ti užívali jejich pobytů k rozšiřování a prohlubování svého vzdělání ve výtvarném umění i v hudbě, pro něž pro obojí měli sami nadání. V roce 1826 zde působil v roli učitele kreslení Antonín Mánes. Sourozenci Mánesovi se pak v Děčíně zastavili ještě dvakrát v roce 1842 při plavbě do Drážďan. Z těchto pobytů pochází několik kreseb Josefa Mánesa s děčínskými náměty i z interiéru zámku. Z mladých Thunů měli k výtvarnému umění nejbliže Josefína, zvaná Juža (1815 – 1895) a František (1809 – 1870), který se stal ministerským radou pro umění, předsedou Společnosti vlasteneckých přátel umění v Čechách a konservátorem pro Čechy. Mezi umělci, které Thunové na zámku přijímali, byli C. A. Graff, C. F. Grünwald, Vilém Kandler, Emanuel Dítě, Alois Bubák, Josef Bergler, první ředitel pražské Akademie, Kristián Ruben a Josef Trenkwald, který se oženil s dcerou Františka Thuna Marií Terezií.

V září 1835 pobýval na zámku Fryderik Chopin. Thunové se s ním seznámili patrně v Paříži při velké cestě po západní Evropě v letech 1833 – 1835.

Přátelství, zejména s Bedřichem a Josefínou, které vyučoval hře na klavír, se rozvíjelo při společných pobytech v Karlových Varech, Teplicích i Děčíně, kde Chopin zkomponoval valčík *As dur*, op. 34, č. 1, známý jako Děčínský. Thunové se později dále stýkali s blízkými Chopinovými přáteli, Josefem Dessauerem a členy staré anglické

herecké rodiny Kembleových, kteří jezdívali do Děčína. Vzpomínky na přátelství s Chopinem se v rodinné tradici Thunů dlouho uchovávaly.

K anglickým přátelům patřil také profesor John Esquir Austin s manželkou Sarah, spisovatelkou, a rodina Scottova. Na zámeckou zahradu se přijel podívat přírodovědec a cestovatel K. A. Hügel.

Věhlas zámku i jeho majitelů dosáhl vrcholu. Zastavovali se zde na svých cestách panovníci (např. r. 1835 pruský král Bedřich Vilém III. po teplickém setkání panovníků s carem Mikulášem I.) a stal se i místem politických jednání. V době krymské války, 8. června 1854, se zde sešli k mezinárodnímu jednání František Josef I. s pruským Bedřichem Vilémem IV. a saským Bedřichem Augustem poté, co rakouská vláda ultimátem vyzvala Rusko k vyklizení dunajských knížectví Valašska a Moldavska. Výběr místa jednání byl výrazem vysokého uznání děčínského zámku i Thunů.

Do této rušné atmosféry se v r. 1832 narodil na zámku lékař J. V. Tierschovi, působícímu v thunských hornožlebských lázních, syn Friedrich Emanuel, pozdější PhDr. Miroslav Tyrš. Tyrš je znám především jako zakladatel sokola (1862). Méně je známa jeho rozsáhlá tvůrčí a organizační činnost na poli vědeckém, uměleckém i politickém, kterou vykonával jako filosof a estetik, historik umění a umělecký kritik, teoretik výchovy i publicista. Umění chápal jako projev životaschopnosti národa a jako výchovný prostředek. Stal se rádcem i kritikem umělců generace Národního divadla.

4.1.7. František Thun

Nejvyššího postavení v monarchii dosáhl František Thun, který byl dvakrát místodržícím v Čechách (1889 – 1896, 1911 – 1915) a v letech 1898 – 1899 předsedou vlády a ministrem vnitra.

Po sarajevském atentátu žily na děčínském zámku děti Františka Ferdinanda d'Este, které vzala do výchovy jejich teta Marie Chotková, manželka Jaroslava Thuna. Následkem pozemkové reformy nebyla již pro Thuny údržba tak rozsáhlého areálu finančně únosná. Nadto byla dědicům zemřelého Jaroslava Thuna vyměřena vysoká

5. Zámek po roce 1932

Po prodeji v r. 1932 byl objekt za respektování požadavků Památkového úřadu adaptován na kasárna. Thunové odešli do zámku v Jílovém, kam byla přemístěna i část mobiliáře. Knihovnu se nepodařilo pro její rozsáhlost prodat jako pro celek. Jen její malé části se dostaly do Universitní knihovny a do Vojenského muzea. Naprostá většina knih byla v letech 1933 – 1934 rozprodána v Praze antikváři K. Zinkem a O. Pyšvejcem. Knihovní sál sloužil jako tělocvična

Děčín byl od r. 1920 posádkovým městem hraničářského praporu č. 1. Prapor byl r. 1932 pojmenován „České Družiny“ a r. 1934 se na zámek nastěhoval. Začala pomalá devastace zámku, která trvala téměř šedesát let. V r. 1938 byl zámek vyklizen a nastoupil sem wehrmacht. Od r. 1941 zde byla německá poddůstojnická škola. Po válce se na zámek vrátila československá armáda. V rámci okupace Československa v r. 1968 byl obsazen sovětským vojskem, které zde působilo až do roku 1991, kdy byl odsun sovětských vojsk.

V tomto období nebyl zámek přístupný veřejnosti. Občas se objevila nepřilíživá zmínka, která se nesla v duchu zastánců chudých pracujících na jejichž úkor si žila na zámku vykořisťující šlechta. Jako příklad uvedu ukázkou z knihy z roku 1965.

Co je pro nás století – pouhé století? Nad tak krátkým intervalem v nechápajícím údivu krčí rameny i sám děčínský zámek. Sám je strašně starý, tak starý, že ani nepamatuje datum svého vzniku. S určitostí ví jen to, že býval strážným hradištěm staroslavných Děčanů, potom spolu s pány Děčínskými z Vartemberka povýšil do šlechtického stavu a v této funkci slavně dosloužil roku 1918 pod Thuny Děčínskými. Dneska silně zdemokratizoval, ale v době, kdy se počítal mezi nobilitu, hostil zamilovaného Chopina i Miroslava Tyrše, zakladatele české tělesné výchovy. Pýchou nad Chopinem a Tyršem se děčínský zámek tak nadul, že povážlivě zúžil koryto Labe, které se krátce před tím posílilo vodami Ploučnice. Labi zámecká pýcha nijak neimponuje. Teče si svým tisíciletým řečištěm nevšímavě a přezíravě.

Viz prameny a literatura č. 3.

6. Zámek po roce 1990

6.1. Rok 1990 - 1993

S odchodem jednotky Sovětské armády byl zámek navrácen do užívání čs. Státu, respektive městu Děčín. Objekt byl velmi zdevastovaný. Zbyly pouze holé stěny, vytrhaná podlaha a střecha v havarijním stavu.

V březnu 1991 byl zámek otevřen pro veřejnost. Odborníci zjišťovali rozsah škod, který byl neuvěřitelně veliký. Odhady nákladů na obnovu a rekonstrukci přesahovali půl miliardy korun, které město Děčín samozřejmě nemělo a nemohlo ani očekávat jejich přidělení ze státního rozpočtu. Jako jediná schůdná cesta se jevila možnost finanční podpory sponzorů. Ti byli kontaktováni převážně ze zahraničí. Tento způsob získání prostředků byl reálnější, než splnění požadavku, který město uplatňovalo vůči Sovětské armádě jako náhradu za způsobené škody.

Bylo nutné zabránit dalšímu poškozování a chátrání objektů v podzámčí. Tyto prostory byli dány do pronájmu některým institucím. Např. Tyršův dům a části přilehlé budovy dostala do užívání Československá obec sokolská.

6.2. Rok 1994

Zájemce, který by odkoupil nebo si vzal do nájmu celý objekt se nepodařilo najít v Čechách ani v zahraničí.

Začali převládat tendence, aby v objektu byly rozvíjeny různorodé podnikatelské aktivity, které by mohly být i zdrojem potřebných finančních prostředků na krytí nákladů z provozu a údržby celého komplexu. Počítalo se i s využitím různých částí zámku na některé instituce veřejně společenského charakteru.

Nebylo ovšem jednoduché získat takové zájemce, kteří by byli ochotni a svou solventností schopni do rekonstrukce zámku investovat prostředky ve výši několika stovek milionů korun. Aby devastace objektu dále nepokračovala, bylo v průběhu let 1992 – 1994 vynaloženo na opravu střechy 14 milionů Kč.

Peníze byly poskytnuty dřívějším ministerstvem obrany ČSFR, z prostředků určených na náhradu škod, způsobených u nás pobytem sovětských vojsk.

6.3. Rok 1995

Bylo zadáno vypracování prvního znaleckého posudku na kvalitu práce a materiálu po zhotovení nové střechy zámku. V prvním posudku je konstatováno, že práce nebyla odvedena v dostatečné kvalitě a ani materiál nespĺňuje požadovanou kvalitu. Ve druhém posudku, o pět měsíců později se konstatují nerovnosti, technologické prohřešky zásadního rázu a jako řešení bylo navrženo přeložení střechy zámku. Na to ovšem nejsou finance. Uvažuje se o reklamaci.

6.4. Rok 1996 – 2002

Došlo ke zřícení vnější stěny jihovýchodního křídla. Byla poškozena statika této stěny zámku, díky podmáčení, které způsobil zazděný odtok odpadu a vody v době působení vojsk.

Na severním křídle byl dokončen další úsek vnější omítky i s barevnými a konzervačními úpravami. Byl dokončen archeologický výzkum a restaurátorský průzkum. Bylo také dokončeno statické zajištění budovy. V těchto prostorách se v současnosti nachází Státní okresní archiv Děčín.

V jihovýchodním křídle, v bývalé zbrojnici, je umístěna sbírka loutek Milana Knížáka. Jsou zpracovány projektové dokumentace na rozšíření zrekonstruovaných prostor v tomto křídle. Vedle depozitáře loutek by měl vzniknout prostor pro reprezentaci zajímavostí děčínského okresu, občerstvení a zázemí pro návštěvníky.

Byly dokončeny práce na havarijním stavu podloží východní strany objektu zámku. Na ty finančně přispělo ministerstvo kultury. Oprava střechy po firmě Kamason je dokončena. Hotova je také reklamace prací na přístupovém mostu. Je zrestaurována vstupní brána - tři kamenné prvky, brána je oplechována, stříška zakryta a nově nahozená fasáda. Průběžně je odstraňován porost na skalách.

Čajový pavilon je zakonzervován, provádí se zde průzkum fresek stropu.

Garáže po sovětské armádě jsou průběžně odstraňovány. Památkový ústav v Ústí nad Labem nedoporučil využít stávajících zpevněných sportovních a parkovacích ploch pro sportoviště.

Bývalá sýpka je zrekonstruována a přestavěna na koleje pro studenty ČVUT. Celkové náklady včetně podzámčí činí 127,209 mil. Kč. Z nich 50,52 mil. vynafožuje město, 49,08 mil. okresní úřad a 27,609 mil. byly přímé dotace státu.

Komise se dohodla na postupu odstraňování havárií a zpevnění skaňního masívu. Rozhodla se také inventarizovat všechny podkladové materiály, vztahující se k možnostem využití zámku. Bylo rozhodnuto, že rekonstrukci zámku musí dokončit město, ne žádný cizí investor.

Viz prameny a literatura č. 18.

6.4.1. Nástěnné malby

Jak postupuje rekonstrukce východního a severního křídla děčínského zámku, zahájená v roce 1997, odkrývají stavební práce nové skutečnosti o vývoji zámku. Objevují se prvky, o nichž písemné prameny mlčí, nebo hovoří pouze nejasně. Ve velmi složitých stavebních situacích, které prozrazují nejrůznější fáze vývoje objektu, vyvstávají pozůstatky dosud neznámých prostor a schodišť, odhalují se ale také prvky výzdobné.

K takovým nálezům patří nástěnné malby. Nejucelenější soubor byl odkryt na jaře 1998 v sále bývalé zbrojnice nad průjezdem do vnitřního zámeckého nádvoří. Klasicistní malby pražského malíře Johanna Hoffmanna zrestaurovali akademičtí malíři a restaurátoři Martin Martan a Roman Ševčík.

Podobnou výzdobu lze předpokládat i v dalších prostorách objektu, zejména v jižním křídle, v místech bývalého zámeckého divadla. Ostatně nástěnné malby krásily toto panské sídlo již v 16. století a jejich počet byl v průběhu doby nepochybně mnohem vyšší, než dnes můžeme určit.

Starší, patrně barokní fresky se prokazatelně nacházely v prostorách východního křídla zámku, kam byly umístěny hostinské pokoje („vybavené náboženskými a světskými malbami“) a jídelna („opatřená alegorickými malbami s nápisy“), dále také v kryté jízdárně („malby koní“), vybudované jako protějšek sala terreny. Tak píše o výzdobě zámku po jeho velkolepé přestavbě, uskutečněné hrabětem Maxmiliánem Thunem v poslední čtvrtině 17. stol., P. Mauritius Vogt v roce 1712.

Viz prameny a literatura č. 31.

V letech 1790 – 1791 zaujala místo bývalého rytířského sálu, resp. Kanceláře správy panství nově zřízená zámecká kaple sv. Jiří s novou klasicistní klenbou. Nynější stavební práce zde odkryly prostor o přibližných rozměrech 17 m délky a 8 m šířky, o němž lze vážně uvažovat jako o někdejší rytířském sále. Nad klenbami bývalé kaple a úřední světnice se nacházejí stropní trámové kapsy a pod nimi asi 20-30 cm zdi, která nese starou omítku s několika zbytky nástěnných maleb. Na východní straně tohoto prostoru je patrné šnekové schodiště. Odpovědi na otázky velmi složitého a nejednotného stavebního vývoje v těchto místech, ostatně jaké v téměř celém zámku, zůstávají úkolem pro historiky.

O výzdobě rytířského sálu vypovídá německy psaný soupis fresek. Přestože není datován, lze ho zařadit do doby po barokní přestavbě zámku, nejpozději do první třetiny 18. století. Byl pořízen v době, kdy již nebyl stav maleb dobrý, mnohé byly vybledlé, některé se odlupovaly od vápenné omítky. Proto soupis již nemohl zachytit všechny detaily (znaky, nápisy).

Sál dal vyzdobit Rudolf z Bünau portréty svých předků a členů své rodiny, a to v roce 1539, jak dokládají v době soupisu dochované letopočty. Nelze zcela vyloučit, že některé malby mohly vzniknout až později, ačkoli se zdá, že výzdoba tvořila spíše jednotný programový celek. Ten zachytil rodinu Bünauových krátce poté, co přišla ze Saska do Čech a usadila se na děčínském zámku.

V rytířském sále v Děčíně se nacházelo 37 fresek zobrazujících celkem 42 postav v životní velikosti, z nichž 24 lze identifikovat, ostatní lze považovat za neurčené členy rodu Bünauových, resp. spřízněných rodů. Součástí popsané výzdoby byly znaky, dva veršované nápisy a vyobrazení událostí ze života Mojžíše.

Viz prameny a literatura č. 6.

7. Budoucnost zámku

Byl podán návrh na zpřístupnění nejstarších prostor děčínského zámku, které se nacházejí ve sklepech a dokumentují vývoj stavby od středověkého hradu. Projekt ještě není vypracován. Investice by dosahovaly několika set tisíc korun.

Byla podána žádost o pronájem jižních zahrad. Pokud se podaří je vyčistit od náletových dřevin a všeho, co do nich nepatří, mohly by představovat zajímavou část připravovaného prohlídkového okruhu. Snahou města, i památkářů a zmíněného nájemce, je upravit tuto součást zámeckého areálu do jeho původní podoby. Jde o dlouhodobý záměr.

Zámek získal další státní dotaci v hodnotě 15 mil. Kč.

Prostory pod věží by se měly stát reprezentačními místnostmi měště včetně obřadní síně pro svatby a jiné slavnostní příležitosti. Zatím byl proveden restaurátorský a statický průzkum budovy a probíhá projektová příprava.

Po skončení všech stavebních prací se úprav dočká i nádvoří zámku a dlouhá jízda. Ta je v podstatě hotová, bude ale nutné opravit povrch přístupové vozovky. Podle představ památkářů by cesta měla být dlážděná. Bude ale záležet na dostatku finančních prostředků.

Pokud opravy budou moci pokračovat, mohou se dále věnovat zpřístupnění unikátního barokního prostoru zámecké konírny. Menší změny je možné očekávat i v prostoru Růžové zahrady, sala terreny a Glorietu. Zde se pro návštěvníky připravuje zlepšení přístupu z labského nábřeží.

Nejoptimálnější využití zbylých prostor je stále předmětem jednání zástupců děčínské radnice s mnoha jinými subjekty.

O možnost organizovat v areálu průvodcovský program se přihlásilo občanské sdružení Iniciativa pro děčínský zámek po dohodě se Střední zemědělskou a zahradnickou školou v Libverdě.

Byly projednány i drobné možnosti vylepšení zámeckého areálu pro návštěvníky – zpřístupnění cesty podél náhonu Ploučnice od mostu u koupaliště k zámecké sýpce (nyní koleji ČVUT), zpřístupnění turistické průvodcovské trasy zámeckými sklepeními, postupné restaurování drobných architektonických artefaktů a plastik v areálu zámku a řešení jižních teras a zahrad v blízkosti čajového pavilónu.

Předběžně se jednalo i o možnosti připravit podklady ke stavebnímu řízení pro potřeby turistického obslužného centra na zámku v areálu Tyršova domu. Byl navržen námět řešení projektově doposud nepřipravené jižní části zámku.

Byla zahájena jednání o možnosti zřízení vědeckého kongresového centra pro potřeby rozvoje vzdělávacích programů ČVUT a Technické univerzity v Drážďanech.

Viz prameny a literatura č. 18

8. Závěr

Zámek je jednou z dominant města Děčína. Jeho výhodná poloha nedaleko německých hranic by mohla těžit z cestovního ruchu. Zámek by se mohl stát kulturním centrem města Děčína a okolí. Díky nemalým nákladům na rekonstrukci a všudypřítomným nedostatkem financí, to potrvá ještě několik let možná desetiletí. Budova, přílehlé prostory a pozemky jsou velmi rozsáhlé a proto je těžké najít komplexní využití. Interiéry byly již rozprodány a není možné je dát do původní podoby a zpřístupnit veřejnosti, jako mnoho jiných objektů tohoto typu. Myslím si, že je velká škoda podstoupit takový objekt armádě a nechat chátrat. Stát by si měl chránit své kulturní dědictví i pro budoucí generace a ne s ním lehkovážně nakládat.

Jedním z mých cílů bylo pokusit se vytvořit monografii o děčínském zámku, která by byla srozumitelná i pro širokou veřejnost. Z mnoha pramenů jsem se snažila vybrat nejzajímavější a nejdůležitější informace. Největším problémem byly aktuální informace. Veškeré nové informace pocházejí z denního tisku a od správce objektu. Při porovnávání starých a nových informací lze nahlédnout na vývoj zámku a porovnat původní stav se stávajícím.

Myslím si, že propagace zámku a města Děčína je na velmi slušné úrovni. Městské zastupitelstvo má významnou přeshraniční spolupráci s některými německými městy (Dresden, Badschandau). Na zámku se konají různé kulturní akce a výstavy. Nejvyužívanější je Růžová zahrada, která slouží jako koncertní místo. Hraje se zde vážná hudba, ale i modernější směry.

V závěru této práce bych vás chtěla pozvat na návštěvu zpřístupněné části děčínského zámku a jeho okolí.

9. Prameny a literatura

1. Bernau B.: Čechy, VII, Praha 1892
2. Cvrk F.: Děčín, Děčín 1988
3. Děčínsko, 20 let svobody a krásy, Liberec 1965
4. Dolečková H.: Zásluhy Františka Jošta o děčínskou zámeckou zahradu v polovině 19. stol., Přírodou Děčínska, I, Děčín 1974
5. Děčín – hlavní zámecká budova, stavebně historický průzkum, Praha 1983
6. Děčínské vlastivědné zprávy, Děčín 1999 - 2001
7. Focke F.: Aus dem ältesten Geschichts Gebiete Deutsch Böhmens, I-III, Warnsdorf 1889
8. Hrady, zámky a tvrže v Čechách, na Moravě a ve Slezku, III, Praha 1984
9. Kasík S.: Heraldické památky v Děčíně, Z minulosti Děčínska a Českolipska, IV, Děčín 1985
10. Klutschak F.: Böhmische Adelsitze als Centralpunkte, Schloss Tetschen, Praha 1855
11. Kubík L.: Česká korespondence se Lvem Thunem, Děčín 1970
12. Lancinger L.: Stavebně historický průzkum zámku Děčín, Praha 1983
13. Ledinská H.: Děčínská zámecká knihovna, Z minulosti Děčínska, II, Liberec 1974
14. Lexikon turistických zajímavostí, Praha 1990
15. Novotný F., Trefný J., Záhora L.: Děčínsko, Tyršův kraj, Děčín 1948
16. Plevka B.: Severočeské hudební kapitoly, Ústí nad Labem 1983
17. Poupa M.: Dlouhá jízda-Děčínský zámek, Děčín 2000
18. Princip, týdeník děčínska, Děčín 1990 - 2002
19. Sedláček A.: Hrady, zámky a tvrže království Českého, XIV, Praha 1936
20. Sedláček A.: Soupis uměleckých památek Čech a Moravy, Praha 1998
21. Slavičková H.: Děčínská zastavení, Děčín 1997
22. Slavičková H.: Portrétní galerie Thun-Hohensteinů, Děčín 1998
23. Slavičková H.: Zámek Děčín, Děčín 1991
24. Smetana J.: Od Děčanů k Děčínu, Liberec 1966
25. Smetana J.: K počátkům města Děčína, Z minulosti Děčínska a Českolipska, IV, Děčín 1985
26. Smíšková H.: František Antonín Thun a správa děčínského panství v letech 1808-1844, Z minulosti Děčínska a Českolipska, III, Děčín 1977

27. Steinová N.: Historie zobrazování Českého Švýcarska, dipl. práce PF Ústí n. L., 1987
28. Tomek V. V.: Příběhy města a panství Děčínského, Časopis Českého muzea, Praha 1841
29. Umělecké památky Čech, 1, Praha 1977
30. Veselý M.: Průzkum podzemí děčínského zámku, Litoměřice 1992
31. Vogt M.: Das jetzt lebende Königreich Böhmen, Frankfurt – Leipzig 1712
32. Voženílek V.: Diplomové práce z Geografie, Olomouc 1997
33. Wanderungen auf der Herrschaft Tetschen, s. I. 1827
34. [www. fp.vslib.cz](http://www.fp.vslib.cz)

10. Seznam obrázků v textu

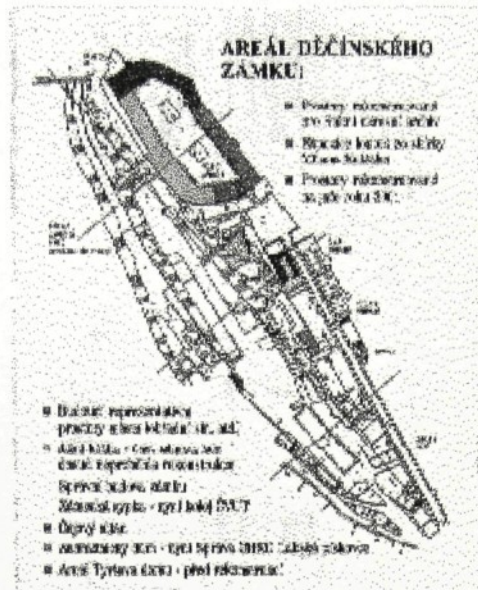
1. Pohled na zámek od západu, J. Illmann, 1776
2. Nádvoří zámku, L. Kühnlová, 2001
3. Mariánská louka, bývalá jižní zahrada, L. Kühnlová, 2001
4. Dlouhá jízda, M. Poupa, 1999
5. Rubová strana severní zdi – Gloriet, krytá chodba do kaple P. Marie, M. Poupa, 1999
6. Východní křídlo, Z. Čvančara, 2000
7. Severní křídlo, Z. Čvančara, 2000
8. Kaple sv. Jiří, původ fotografie neznámý
9. Růžová zahrada, V. Širlo, 2001
10. Zámecká jízdárna, původ fotografie neznámý
11. Most do konírny, L. Kühnlová, 2001
12. Konírna, původ fotografie neznámý

PŘÍLOHY

Seznam příloh

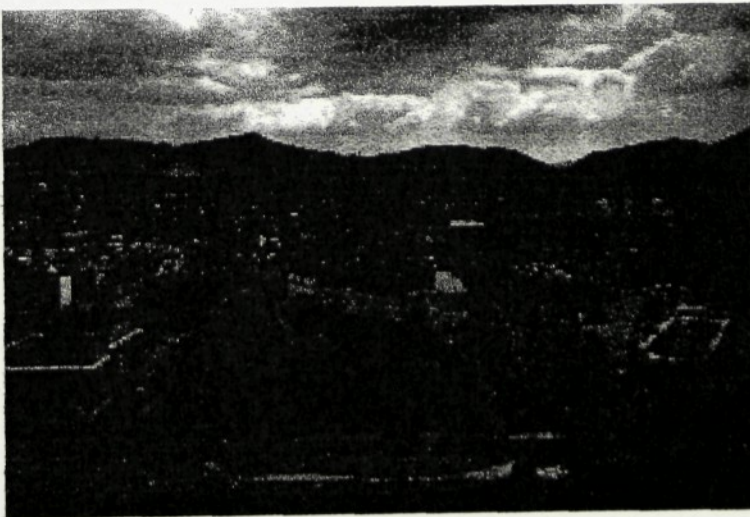
1. Areál děčínského zámku, Iniciativa pro děčínský zámek, 2001
2. Pohled na děčínský zámek z Pastýřské stěny, Hájek V., 1994
3. Barokní Děčín v r. 1712, rytina J. Ziegera, Iniciativa pro děčínský zámek, 2001
4. Vysvětlivky k příloze 3, Iniciativa pro děčínský zámek, 2001
5. Chodba v patře západního křídla, fotografie neznámého původu
6. Salon v patře západního křídla, fotografie neznámého původu
7. Thunská knihovna, fotografie neznámého původu
8. Sál bývalé zbrojnice, fotografie neznámého původu
9. Růžová zahrada, Holan O., 1994
10. Kamenný portál u řetězové lávky, Širlo V., 1996
11. Růžová zahrada z gloriety, Hájková L., 1994

Příloha 1.

Areál děčínského zámku

Příloha 2.

Pohled na děčínský zámek z Pastýřské stěny

Příloha 5.

Chodba v patře západního křídla

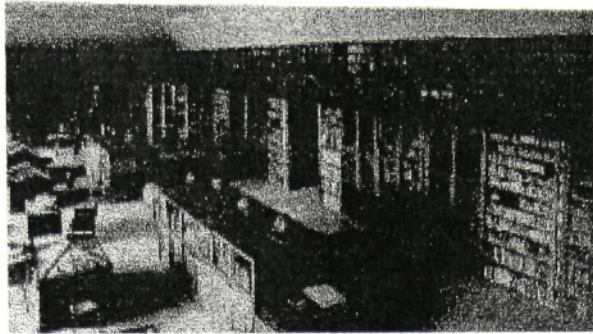
Příloha 6.

Salon v patře západního křídla

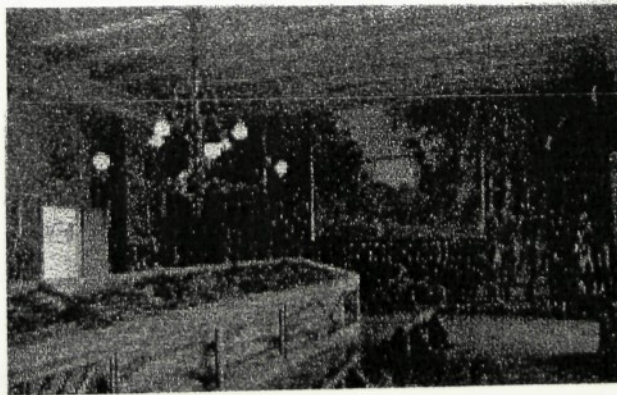

Příloha 7.

Thunská knihovna

Příloha 8.

Sál bývalé zbrojnice

Příloha 9.

Růžová zahrada

Příloha 10.

Kamenný portál u řetězové lávky

Příloha 11.

Růžová zahrada z gloriety

AMICI DECINI A.D. MCMLXXX

CERTIFIKÁT

Stvrzujeme, že držitel této listiny
byl účasten otevření bran
Děčinského zámku „klíčem něžné
revoluce“.

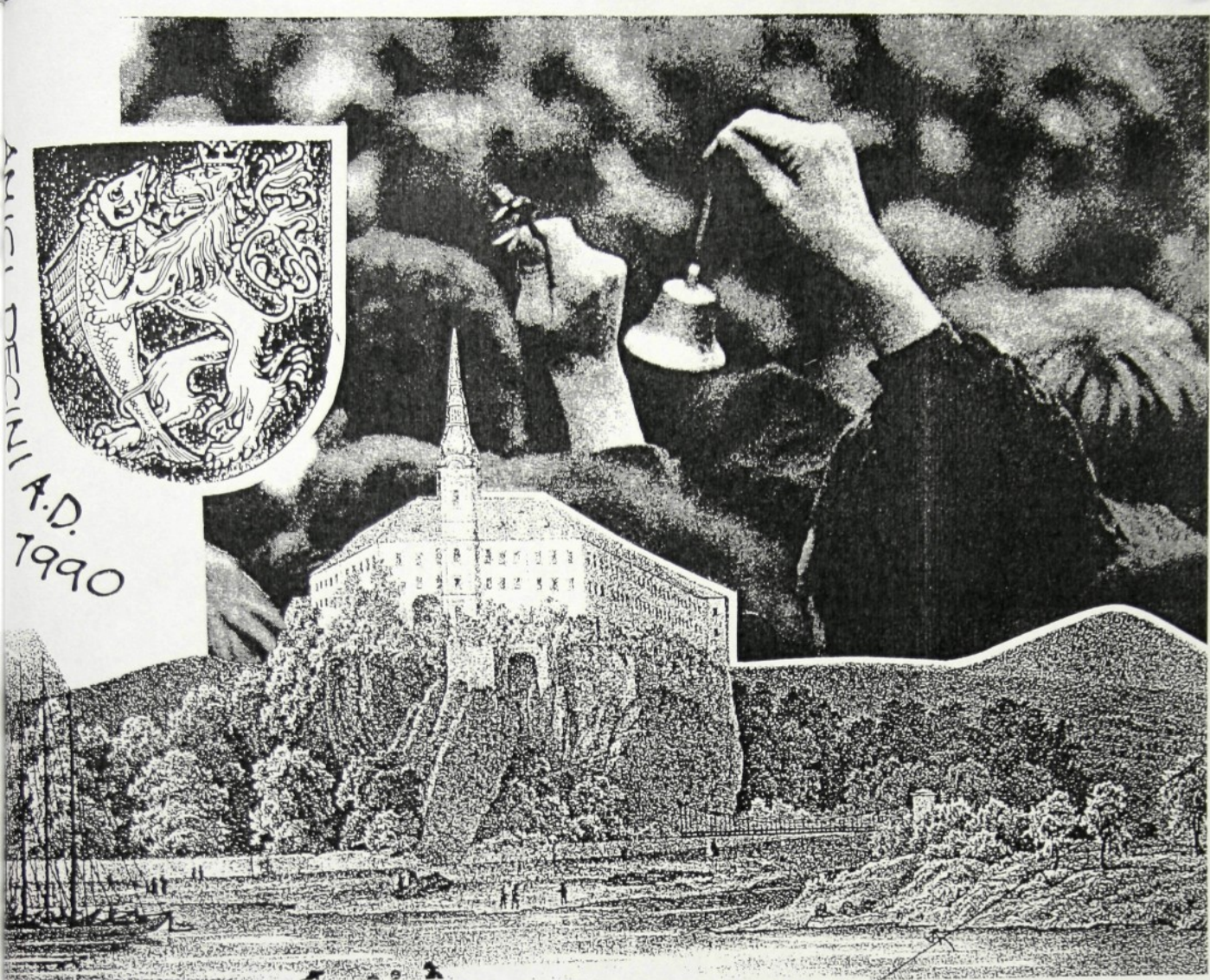
v březnu MCMLXXXI

SPOLEK PŘÁTEL MĚSTA DĚČINA

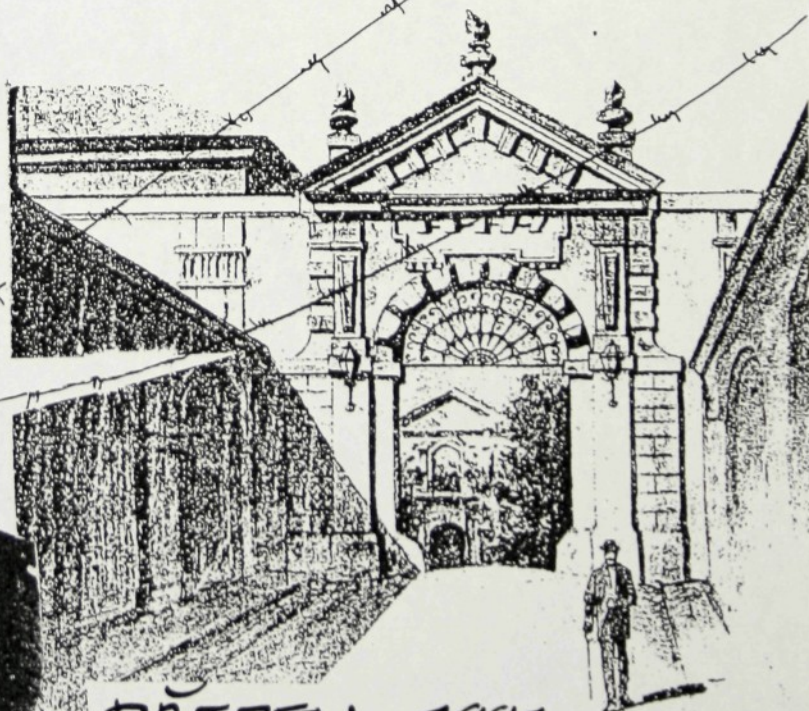

A.D.
1990

DRŽITEL

TĚTO LISTINY
SE ÚČASTNIL
OTEVŘENÍ BRÁNY
DĚČÍNSKÉHO
ZÁMKU
KLÍČEM NĚŽNÉ REVOLUCE

BŘEZEN 1991

AD

VÝTČEK JE URČEN VE
PROSPĚCH SPOLEČNOSTI